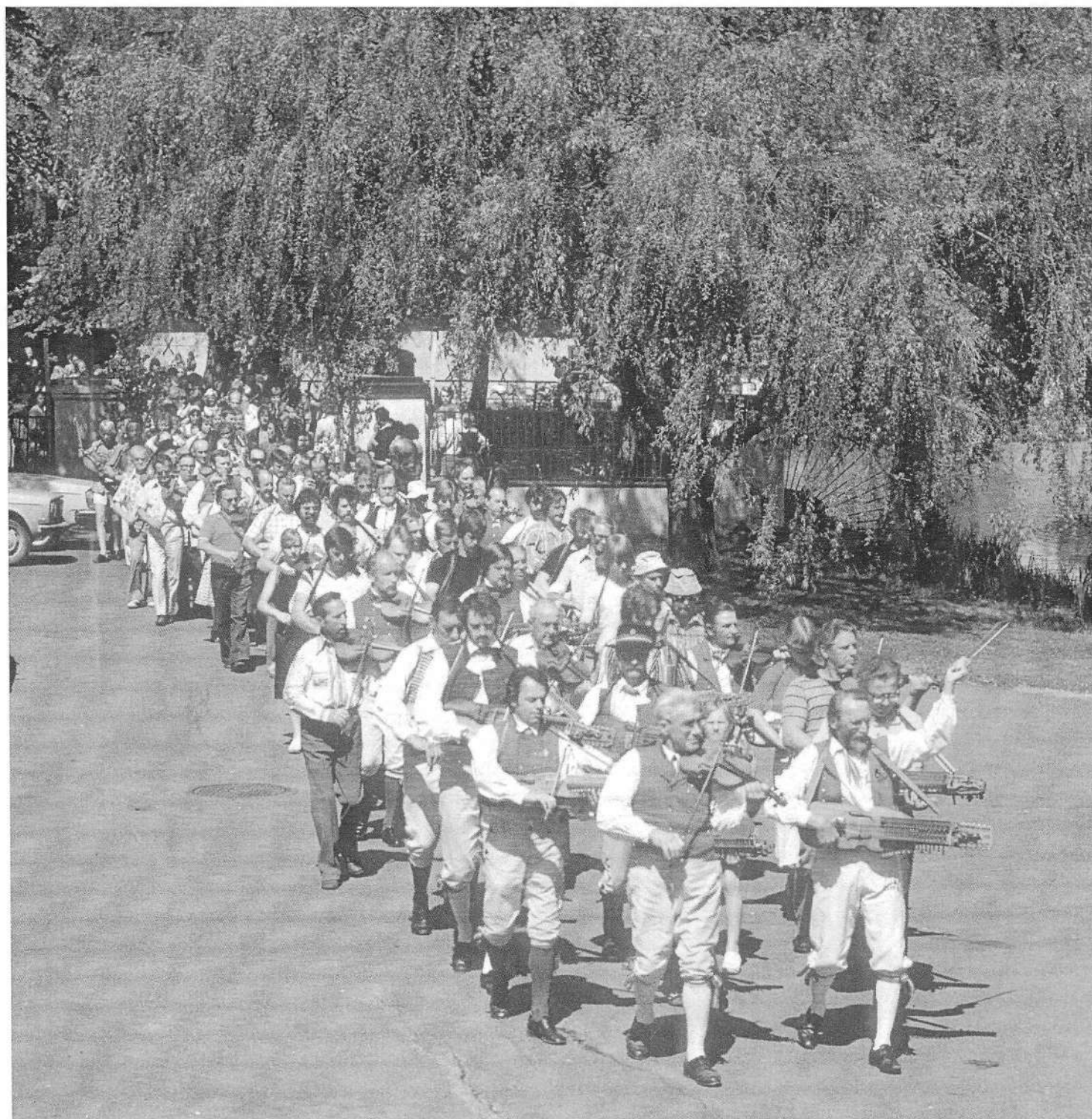

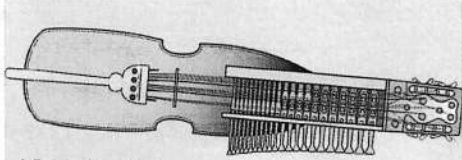
NYCKEL HARPAN

2

2014

Föreningen Nyckelharpans medlemstidning

Nyckelharpan
medlemstidning för
Föreningen Nyckelharpan
Nr 2 av 4, 2014. Årgång 29
ISSN 1401-2936

Ansvarig utgivare Jacob Höglund.

Artiklar och bilder ur *Nyckelharpan* får
ej återpubliceras utan medgivande från
redaktionen.

Foto, redaktören om ej annat anges.

Personer på fotografier anges från vänster,
uppifrån och ned samt radvis bakifrån.

Material till nästa nummer bör vara
redaktionen tillhanda senast söndagen
den 31 augusti.

Föreningen
Organisationsnummer 802011-4
Plusgiro 491 82 94-2.
Medlemsavgift 120 kr per kalenderår
www.nyckelharpan.org

Redaktör: Per-Ulf Allmo

Styrelse och fasta medarbetare
Ordförande: **Jacob Höglund**
jhglund@gmail.com, 070-425 01 26
Kassör: **Susanne Kihlström**
susanne.kihlstrom@bredband.net,
070-836 98 23
Sekreterare: **Kerstin Käverud**
kerstin@sjjobodro.se, 070-399 92 98
Ledamot: **Per-Ulf Allmo**
per-ulf@allmo.se, 070-315 69 16
Ledamot: **Kerstin Königsson** 072-706 60 47
kerstin.mormor@gmail.com
Webbmaster: **Nils Liberg**
info@nilsliberg.se, 08-604 06 11
Bygge och harptips: **Bo Nilsson**
harpa@bonilsson.se, 08-716 96 96

Framsidan
Intåget vid Österbystämman 1977.
Foto Birger Björnerstedt.

eo digital ab
är Föreningen Nyckelharpans sponsor i
form av generösa villkor för tryckningen.

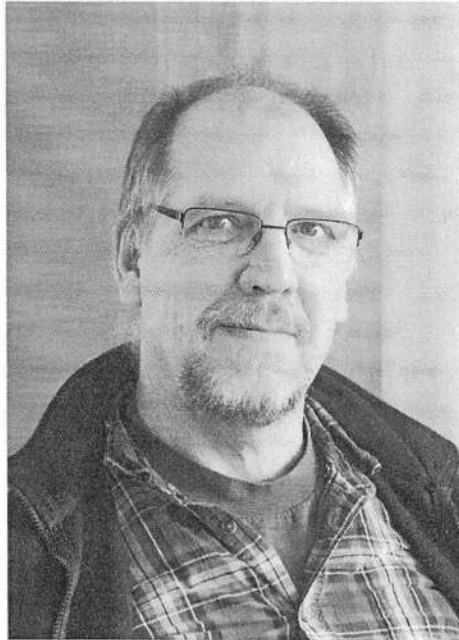

Foto Per-Ulf Allmo

Maj

Jag har skaffat mig en silverbas. Kungligt instrument! Nu sitter jag hemma och brummar om kvällarna. Efter att jag kommit på hur att hålla och föra stråken så ramlar den ena bondpolskan och vagnshusschottisen in efter den andra. Många av de gamla c-dur låtarna vinner tvivelsutan på att spelas på silverbas. Inte så konstigt eftersom det är det instrumentet de gjordes för.

Lövens placering på nycklarna skiljer sig åt mellan olika silverbasar. Egentligen finns det många varianter, se t.ex. Gunnar Ahlbäck

Föreningen Nyckelharpan

Sedan förra numret kan föreningen glädjas åt följande nya medlemmar:

Friedrike Abitz
Wipperstr. 12, D 12055 Berlin, Tyskland
Hans-Åke Dernbrant
Norra Gröngatan 11 B, 831 41 Östersund
hansake53@hotmail.com
Kerstin Häggstam Nord
Åsögatan 157, 116 32 Stockholm
kerstinhaggstam@gmail.com
Kerstin Königsson
Birkagatan 16 C, 113 39 Stockholm
Ingegerd Martinelle
Snatrabodvägen 11, 819 62 Karlholmsbruk
Lotta Vesterlund
Träkilsgratan 116, 416 78 Göteborg
Britt-Marie Tegenborg Åhlén
Ellen Keys gata 37, 129 52 Hägersten
peptitavovvan@outlook.com
Roland Öijerholm
Gl:a Arbogavägen 15 D
703 85 Glanshammar

och Gunnar Fredelius artikel på <http://nyckelharpansforum.net/nyttljus/typo.htm>, men här vill jag fokusera på en specifik skillnad: huruvida den fjärde nyckeln i övre raden slår an tonen ciss på a-strängen, som normalt på en 3-radig kromatisk harpa, eller tonen e på c-strängen. Min silverbas, byggd av Bosse Nilsson i Härnösand 1984, är kopplad på det sist beskrivna sättet. Denna modell kallas ibland för »tierpsmodellen«. Det var litet krångligt att lägga om en del låtar jag lärt mig på kromatisk harpa, men efter ungefär en vecka så tänker man inte mycket på det. Den här 'tierpskopplingen' är till fördel då man får ett snyggt c-dur ackord om man med ett finger trycker in både knaver 3 och 4 i den övre raden.

Jag har försökt att kolla runt och fråga vad som kom först av dessa ovan beskrivna varianter men inte hittat eller fått någon klarhet. Jag har fört litet statistik på de silverbasar jag stött på det sista året, både nybyggen och historiska instrument, och oavsett om instrumentet är gammalt eller nytt så är det ungefär jämnt fördelat mellan de olika kopplingarna. Kanske med en övervikt åt tierpsmodellen på nybyggda instrument men material är begränsat. En besläktad fråga är om de olika kopplingarna har olika geografisk fördelning. Är tierpsmodellen framförallt byggd i Tierp med omnejd? Något att fundera på inför sommarens övningar.

Jacob

Folkmusik – nya LP-skivor

Ceylon och Henry Wallin
Viksta-Lasse
Pekkos Gustaf
Styrbjörn Bergelt
med flera

Ingvär Jörpeland

070-745 39 17
jorpeland@gmail.com

Kultur & Nöjen DN 10 juli 1994

Svenska världsbäst på nyckelharpa

MUSIK: Första kvinnliga världsmästaren i nyckelharpspel är korad – Lena Jörpeland från Sollentuna.

Tävlingarna arrangeras av Erik Sahlinströms minnesfond och hålls vartannat år. I år hölls tävlingarna i Linköping i samband med en stor dans- och spelmannsstämman, Nordlek.

I klassen för äldre typer av nyckelharpor vann Jörpeland.

Hon har lärt direkt av de gamla legendariska spelmännen och spelar traditionsrikt men ändå personligt, enligt bedömarena.

I klassen för den moderna harpan vann unge Anders Mattsson från Örbyhus. Han gav prov på ett "mycket elegant och vackert spel kombinerat med en mycket högt utvecklad teknik".

I gammelharpsklassen fanns åtta tävlande med hemorter från Skåne till Uppland. De nio i den moderna klassen kom, med något undantag, från nyckelharpans "hemland" Uppland. (TT, Linköping)

Tävlingsspel på nyckelharpor.

Spelkursen i Lövestabruk 3-4 maj

Lövestabruk ligger drygt en mil från kusten i Tierps kommun och var en gång Sveriges största järnbruk, anlagt redan på 1620-talet av Louis de Geer. Bruket gav Sverige en plats på världskartan som industrination och här finns den genuina 1700-talsmiljön kvar, med bruksgata, kyrka, herrgård, park och orangeri.

Är man i Lövestabruk är man också i hjärtat av nyckelharpan hemtrakter. Det var därför extra roligt för föreningen att vi i år lyckats förlägga vår spelkurs hit och koppla det till temat Lövstalåtar.

Sammanlagt 20 deltagare hade hörsammat inbjudan och mött upp den kyliga lördagsmorgonen. Antalet spelsugna räckte mer än väl till för indelningen i två grupper inklusive en mindre nybörjargrupp där det tränades lite extra på stråkföring och instrumenthållning. Instruktörerna David Eriksson och Maja Magnusson från Esarby hade letat låtar med Lövstaanknytning och vi andra fyllde på med vad vi hade i bagaget. Nybörjarna fick handledning av vår ordförande Jacob Höglund.

Lördagen började med samling och incheckning på värds huset 08:30. De som inte hade eget boende i trakten inkvarterades i Labby på Fågatan, strax intill värds huset, och i Änkehuset en bit längre bort på Norrgatan. Efter kort allmän information drog så lektionerna igång. Spelutrymme fanns i konferenslokalen strax intill. Där huserade vi i två stora spelsalar och ett mindre grupp rum. Mat- och fikapaus hade vi på värds huset och det var skönt att sträcka på benen emellanåt för den korta promenaden dit mellan spelpassen.

Efter en god lunch den första dagen hann vi med ett raskt besök i Lövestabruks kyrka och en titt på den fantastiska barockorgeln byggd av Johan Niclas Cahman 1728. Det är en av världens bäst bevarade barockorglar. Orgeln är i princip intakt sen 1728 och kvar i sin ursprungsmiljö. Birgitta Olsson, kantor i Österlövsta församling, gav oss en kort introduktion och lät oss även ta del av den mäktiga klangen. Birgitta har spelat på orgeln i över 40 år och hennes engagemang för instrumentet gick inte att ta miste på. Under sommar-månaderna är det regelbundna visningar av och konserter på orgeln, så passa på när ni har vägarna förbi.

Under eftermiddagen fortsatte lektionerna. Vi övade polskor och valser, ibland för öppna fönster så att den kyliga värlluften kunde svalka oss en aning.

Efter middag på värds huset var det dags för gemensamt spel. Några lövstabor dök också upp för att lyssna och vi fick god uppbackning av dragspelaren Gert-Ove Hallberg från Lövestabygdens Spelmän.

På söndagen fortsatte lektionerna men för att också hinna få lite extra kunskap om bruket, tog vi en promenad till det nyligen invigda snickerimuseet Skyttverkstan. Här basade Gottfrid Skytt mellan 1928 och 1975 över ett antal skickliga hantverkare, bland annat med att tillverka möbler efter ritningar av den kände möbeldesignern Carl Malmsten. Nils Patric Larshamre, styrelseledamot i Lövsta Bygderåd och projektledare för Skyttverkstan, berättade att man har som ambition att bevara snickeriet i det skick det hade under Gottfrids tid, när de berömda möblerna och många husbehovssnickerier utformades. Museet håller i sommar öppet söndagar 12-14 under maj t.o.m. 22 juni. Därefter är det öppet onsdagar och söndagar 14-15 t.o.m. söndagen den 17 augusti.

På väg till dagens sista lektion passerade vi Hantverkshuset där keramiker, möbelsnickare med flera har sina lokaler och sneddade se'n genom herrgårdsparken. I trädgårdsmästeriet hann några av oss köpa med sig plantor och frön inför den stundande odlings säsongen.

Den sista timmen på söndagseftermiddagen samlade vi grupperna för gemensamt spel, både för repetition av våra nya låtar och några vanliga allspelslåtar. Se'n var det dags för hemfärd. Trötta men glada, tror jag de flesta kände sig och trevliga minnen fick man med sig från både spelkamrater och den vackra miljön. Särskilt roligt var det också att ha med ungdomarna Samuel nio år och Julia nitton år.

Från de av oss som sov i det gamla Änkehuset fick vi rapport om att »Kvinten« turligt nog inte hade stört nattsömmen. Carl Boveng, som han egentligen hette, levde 1863-1939, men brukar ta tillfället i akt att hälsa på när det är gäster i huset. Kanske var också han trött och nöjd efter att ha hört bruket klinga av så många harpospelare.

Kerstin Käverud

Foto Bo Nilsson

Foto Bo Nilsson

I ett stimmigt café under Bingsjöstämman träffar jag Wes Peterson från Minnesota som berättar om sin djupa fascination för Ceylon Wallins spel. »Jag har många vänner här«, förklarar Wes när vi slår oss ner, »men huvudsak att jag kommer är helt enkelt för att spela med min Ceylon Wallinmentor Sture Hogmark«.

– För ett antal år sedan var jag del av the Swedish Scandinavia Dance Community. Vi hade en lärare som heter Becky Weis Nord. Hon är musiketnolog och hade vistats i Sverige ett år. Jag träffade henne på en folkdansfest just när hon återvänt till USA. Hon hade studerat nyckelharpa och spelat mycket med Sture Sahlström och hade även kontakt med bröderna Hogmark.

– Vi hade en liten dansgrupp i Minneapolis. Inledningsvis spelade ingen, men Becky började undervisa och övertalade mig så småningom att köpa en harpa. Det var när jag såg Anders Mattsson i Minneapolis som jag fattade mitt beslut. Jag minns att han spelade fantastisk musik och hur han, efter att ha hoppat av scenen med nyckelharpan i högsta hugg, fortsatte att spela. Två av oss köpte nyckelharpor då. Min första nyckelharpa, byggd av Åke Ahlstedt, förmedlades av Bart Brashers, som hjälpte många med harpor. Jag var en av de förstamedlemmarna i *Twin Cities Nyckelharpalag*. Läs mer om laget på <http://www.tcnyckelharpalag.org/>.

Vi har en person i Minneapolis – Paul Dahlin – som leder ASI Spelmanslag. Paul och hans far Bruce Johansson är förmedlare av Rättvikstraditionen. I samband med att Paul och Bruce en gång var i Washington D.C. för ett ta emot ett folkkulturpris träffade de Henry och Ceylon Wallin. Så kom det sig att Paul hade en lp-inspelningar av bröderna och kunde ge oss medlemmar i det nystartade Nyckelharpalaget kopior. Jag kommer ihåg hur han överräckte den till mig med orden »Här har du mycket att jobba på«. Vi jobbade också utifrån Leif Alpsjö's bok som även den innehåller många Ceylonlåtar.

Var de som började spela del av danskollektivet«, undrar jag.

– Nästan alla. Flertalet nyckelharpspelare i Minnesota är också ganska duktiga dansare då det kom många väldigt duktiga instruktörer från Norge och Sverige. Jag lärde mig t.ex. bondpolska av Bo Peterzon. Det var så det hela började och vi fick sedan besök av en rad lärare. Peter Hedlund var en. Cajsa Ekstav – en viktig influens för oss – har vi många fina inspelningar av. Leif Alpsjö var där ett flertal gånger, och också Magnus Holmström med sin spelglädje som verkligen smittar av sig. Vår grupp består av ungefär 20 personer och det finns ungefär 30 nyckelharpor i Minneapolis. Närhelst vi hade besök av *Väsen* och *Nyckelharporkestern* fick vi också lektioner av Olov

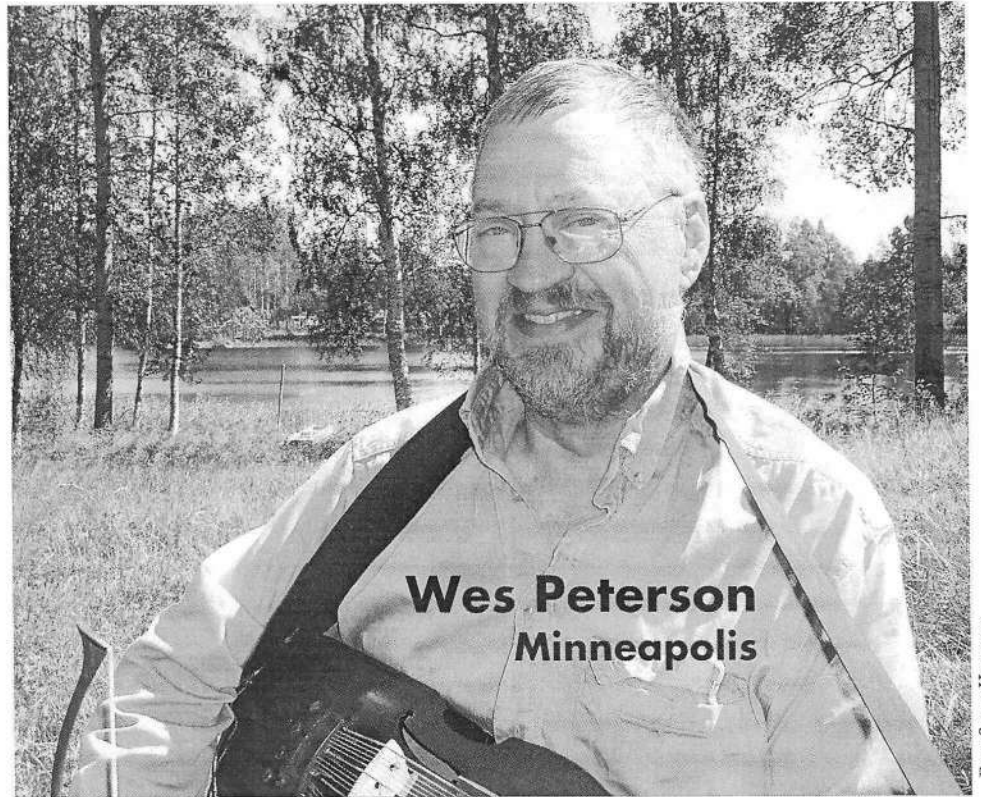

Foto Sture Hogmark

Johansson och andra gruppmedlemmar.

Wes berättar att Nyckelharpalaget har spelningar i olika städer med jämna mellanrum. Speciellt Nisswastämman är en viktig arena eftersom alla grupper spelar där och man blir uppmuntrad att spela offentligt. – Nästan alla i gruppen har varit i Sverige – åtminstone en eller två gånger. Många kommer för veckokursen i Tobo, som blivit litet av ett center. Själv har jag deltagit de senaste sex åren och lärarna är fantastiska. Ditte och Cajsa med sin starka upplandsorientering är mina personliga favoriter. – Runt 2002, i samband med att Amerikanska Svenska Institutet årliga fokus på någon viss region i Sverige, kom det en stor delegation från Uppland. Hogmarksbröderna Esbjörn och Sture, samt Åsa representerade folkmusiken och vi bad dem att besöka oss. Becky hade berättat om dem och att speciellt Sture hade tillbringat mycket tid med Ceylon. De bodde hemma oss under sitt besök.

Utifrån vad jag hade hört ville jag ha en lektion med just Sture. Tyvärr hade jag glömt min bandspelare, så Sture sade att han skulle göra några inspelningar åt mig och gav mig även några extra låtinspelningar som bonus. På begäran spelade han också in historier om sig och Ceylon – färgstarka berättelser som berörde mig. Ceylon bodde nästan på samma gata som Sture och jag fick höra om traditionsförmedling av låtar och spel.

Vi hade varit i Sverige en gång tidigare, men när jag kom tillbaka fick jag chans att träffa Sture igen och det var en relation som utvecklades över tid. Jag ville gärna få fler

inspelningar så min sambo Judy fick åka i förväg ned till Strängnäs där vi skulle träffa vänner, medan jag blev kvar hos Sture. Under två dagar spelade han in alla låtar ur den röda boken åt mig innan han skjutsade mig till tågstationen. Inspekningsarna har jag sedan digitaliserat och bär dem med mig var jag går.

Varje år har jag sedan kommit tillbaka för att spela med Sture. Han har aldrig gett mig en lektion som en lärare skulle göra, utan jag studerar hans spel och speciella stil och lyssnar. De senaste två åren har han tagit alla sina band av Ceylon från -66, -67 och framåt och digitaliserat dem för mig. Inspekningsarna är informella och avslappnade och fantastiska att lyssna till.

Man kan aldrig veta hur situationen är när man kommer. Ibland har jag kunnat spela med Sture två-tre dagar och ett annat år när en av hans vänner blev sjuk fanns det inte chans att spela mer än en timme trots att jag var här under tre veckor. Men det är sådant som händer. Imorgon åker jag för att träffa Sture i hans systers och svägers stuga i Rimbo och planen är att spela åtminstone en heldag och gå igenom boken från start till slut.

När jag frågar om hur han upplever Ceylonmusiken förklarar Wes att han växte upp på en gård och han uppfattar musiken som 'basic'. På något sätt slog den helt enkelt an en sträng.

– Jag vet inte varför. Jag var egentligen den enda som reagerade så. Musiken har en äldre känsla.

Går det att få nästa generation intresserade av nyckelharpspel?

– Det är en utmaning. Vid ett tillfälle visade jag upp harpan på mitt barnbarns skola i Holdingford ute på landet, litet söder om en stad som svenska immigranter gett namnet Upsala. 60 förstaklassare iakttog nyfiket det för dem dittills okända instrumentet. Jag hade den röda boken med mig och kunde visa att det svenska Uppsala låg i centrum av dess översiktskarta. Jag visade litet bilder och spelade tre låtar och eleverna var verkligen fascinerade. Vissa ansträngningar har gjorts för att få yngre intresserade, men många tycker om en annan typ av musik så det är inte helt lätt.

Berätta hur det kom sig att du började med silverbas.

– Vi har en liten trio som företrädesvis spelar Ceylonlåtar. Peder Hedlund var hos oss en gång och hörde en Ceylonlåt som jag spelade varpå han sade att »du måste möta mannen som också spelar den låten«. Så han tog helt sonika upp luren, ringde hem till Christer Wesström i Sverige och bad honom skicka mig sin cd. Senare skulle det visa sig att det trots allt inte var samma låt, men när jag var i Bingsjö sade Esbjörn att jag borde

träffa Christer och bad mig leta efter en man i en hatt som liknar min egen. Så kom jag att träffa Christer och vi spelade en mängd olika låtar tillsammans. Jag började fundera på att skaffa en silverbas.

– För två år sedan, kom jag tillbaka för att träffa Christer. Han lät mig göra flera videoinspelningar med silverbasspel och introducerade mig för Björn Björn. Det första Björn frågade mig var om jag ville ha en harpa för att hänga på väggen eller för att spela på. Han hade en gammal harpa som han var litet osäker på, men sade att han skulle stränga upp den och se om den gick att få i spelbart skick. Det gjorde han också och skickade den till mig vid nyår för ett och ett halvt år sedan.

– Men olyckan var framme och när harpan anlände var stränghållaren trasig. Paul Dahlin är reparatör så jag gick till honom och han konsulterade i sin tur Björn Björn. När Paul väl hade reparerat instrumentet sade han till mig om alla de löst liggande strängarna att »det blir upp till dig att lista ut hur man ska sätta tillbaka de här«.

– Men efter en tuff start kom jag till slut igång med silverbasen. Jag jobbade med videospel-

ningarna av Christer och återvände till gammelharpsstämman i Lövstabruk där jag fick spela litet efter att ha blivit uppmanad på scen av Christer – min då knapphändig silverbasfarehhet till trots.

När jag frågar om andra i USA visar något intresse för att spela silverbas svarar Wes att de flesta är hängivna den tretradiga harpan.

– Men Becky, som är den bästa nyckelharps-spelare i området, har börjat intressera sig för Ceylonlåtarna. Det känns märkligt. Jag tog lektioner för henne varje vecka under sju år och nu vill hon att jag spelar och lyssnar på mig.

Så rollerna är omvända?

– Nja, jag undervisar inte utan det är hon som plockar upp saker själv.

Är du den enda silverbassspelaren i USA?

– Jag känner inte till några andra.

»Det var det att jag kunde höra silverbasens inflytande i Ceylons spel som gjorde mig så intresserad till att börja med. Allting förändras, men om man kan gå tillbaka och spela det gamla får man en bättre förståelse för musiken«, tillägger Wes avslutningsvis.

Nils Liberg

ERIC SAHLSTRÖMS SPELMANSSTÄMMA

firar 40 år

19-20 juli 2014 i Vendel

Alltid näst sista helgen i juli

Lördag:
Missionskyrkan
Karby, Vendel
19:00

JUBILEUMSKONSERT – Låtar och spelmän genom tiderna i Vendelbygden
Leif Alpsjö tar oss med på en musikalisk vandring. Medverkande: Anders Mattsson, Bosse Larsson, Erika Lindgren-Liljestolpe, Gunnel Viking, Håkan Larsson, Robert Larsson, Sonia Sahlström, Sigurd Sahlström, Vendelkråkorna och Örjan Englund.

Buskspel. Servering.
Entré: Med UNT-kort 80 kr Ordinarie pris 100 kr
Förköp av biljetter på Emmaus, 018-33 10 09
Arr: Vendels hembygdsförening och IK Rex i samarbete med
Vendels missionsförsamling och Eric Sahlström Institutet.

Söndag:
Ottarsborg
10:00-11:00

FOLKMUSIKGUDSTJÄNST på Ottarsborg
Psalmorkester, Ditte Andersson sång, Britt Thurfjell, Marit Lundkvist Reyes

Ottarsborg,
Borgen
11:00-13:00

SÅNG, SPEL och DANS för UNGA med FolkUngar
Inga förkunskaper krävs. Instrument lånas ut. Ålder: 5-12 år.
Anmälan och förfrågningar: annikaekstav@live.se tfn:070-430 94 22

Ottarsborg
12:00-12:30

SPELMANSSTÄMMA
Konferencier: **Ditte Andersson**
Jubileumstal: **Peo Österholm**

12:30-13:00
13:00-15:00
14:30-15:00
15:00-15:30
15:30-17:30

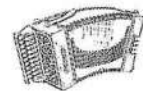
Allspel under ledning av **Sonia Sahlström**
Sahlströmarna spelar
Scenframträdanden
Morfars lekar för barn med **Leif Alpsjö** (på dansbanan)
Folkdansuppvisning med **Tensta folkdanslag**
Dans till **Trollrike spelmän** och **Tensta spelmanlag**

Mat- o Kaffeservering, Camping.
Entré: med UNT-kort 80 kr. Ordinarie pris: 100 kr. Parkering 20 kr.
Arr: Vendels hembygdsförening och IK Rex
med stöd av Tierps kommun
Upplysningar: www.eric-sahlstromsstamman.se

VÄLKOMMEN!

Svenska Folkmusik Linien Spelmanskryssning 2014

Fre.-Lör. den 26-27 sep. Stockholm**Mariehamn**Åbo

Ringar på vattnet!

◊ Musik på fem scener ◊ Dans (ca. 500 m² dansytor) ◊ Konserter ◊ Workshops ◊
◊ Visstuga ◊ Näckspel ◊ Folkdans ◊ Däckspel från 'för till aktern' ◊
◊ Folkmusik utställningar ◊ Spelduell ◊ Gammaldans ◊
Fem restauranger—Åtta barer—Tax-free shopping—Spa—Kasino

Boka på <http://www.tallinksilja.com/sv/web/se/spelmanskryssning>
eller ring Silja Line: 08 666 33 33

Mer information: www.folkrot.se/spelmanskryssning

För andra gången seglar Sveriges egen folkmusik kryssning!! Precis när sommarens stämor har tagit slut och höstens mörker förkortar kvällarna seglar vi iväg till musik, sång, dans och massor av andra festligheter.

Spelmännen börjar med en lite uppstart i Siljas terminal i Värtahamnen i väntan på att gå ombord. Därefter börjar allspel på aktern när fartyget lämnar hamnen i solnedgångens skymning över Stockholm. Kryssningen seglar tur/retur till Åbo genom Stockholms och Ålands skärgårdar. Ombord finns musik ifrån fem olika scener och ca. 500 m² dansytor som bjuder upp till polskor, schottisar, valser, m.m..

Förra året deltog över 600 ifrån 17 olika landskap och bjöd på fantastiska däckspel från babord till styrbord dygnet runt.

Årets upplaga av Spelmanskryssningen förväntas att bli större och bättre. En riktig mötesplats där spelmän ifrån hela landet bjuder på de bästa av deras lokala traditioner. Alla får vara med och försöka att slå förra årets rekord som sattes i längdans!

Välkomna ombord!

James M. Johnson

Kryssningskommissionär

073.935.1956 spelmanskryssning@gmail.com

Följ Svenska Folkmusik Linien och Spelmanskryssningen 2014 på Facebook för de absolut senaste nyheterna :
<https://www.facebook.com/pages/Svenska-Folkmusik-Linien/630473246978581>
<https://www.facebook.com/events/270907509744521/>

Forskarlens spel och inspirerande storskogar: en resa för att lära

I slutet av sommaren 2013 bar det av till Nedre Dalälven och den nyckelharpskurs på Laxön i Älvkarleby jag hade bokat under tidiga våren. Jag reste genom Sverige från allra längst i söder där jag numera bor till den bygd jag är född och vuxit upp i, Norra Roslagen och Norduppland. Här har mången nyckelharpa stråkats till fest och dans under flera hundra år. Silverbas, kontrabas och numera kromatisk nyckelharpa. I baksätet låg min egen. Bilresan till slutmålet i den tidiga

morgontimmen ledde mig genom historisk nyckelharpsmark och var en fröjd för ögat. Morgonljuset färgade de redan gyllene tallstammarna magnifikt rödockra som en Bruno Liljeforstavla och en ensam tjäderhöna slog till i en av dessa tallar inte långt från kustvägen strax norr om Forsmarks bruk under min resa norrut. De öppna slätterna vid Skärplinge och Österlövsta kyrka passerades, där en av de äldsta kyrkmålningarna av en nyckelharpa finns bevarad från slutet av 1300-talet och

Wessléns gravsten fortfarande står rest strax norr om kyrkan. Bondsonen Matts Wesslén var organist i kyrkan och upptecknade Byss-Calles låtar för eftervärlden. Det är lätt att föreställa sig hur den omväxlande norduppländska naturen, sädesfälten, skogarna och vattnet måste ha inspirerat spelmännen under åren som gått.

Väl framme på Laxön imponerades jag av forsarnas vatten, numera exponerade nakna klippor, grova tallar och vackra träkäkar i den bygd där storspelmannen Byss-Calle levde och verkat för över två hundra år sedan. Även här var det tydligt att kraften i naturen, de massiva träden och forsarna måste ha legat som en musikalisk fond vid skapandet av musik såväl som under mången danskväll. Näckens, eller forskarlens, silvrigt lekfulla hemmavatten och sugande virvlar i Kungsådran såväl som älvornas dans över tjärnar och slätterrängar måste ha fascinerat och skapat legender som satt skräck i människor i svunna tider. En spelman som flinkt behärskar stråken och kunde skapa en ljudbild av vad han såg och hörde, och därigenom sätta danslusten i åhörarnas ben som bygdens son Byss-Calle, måste snabbt ha blivit beundrad, omtalad och efterfrågad. Jag gissar dock att det fanns de som ville testa sin egen förmåga mot Byss-Calles precis som det idag finns möjligheter till tävlan som exempelvis världsmästerskap i nyckelharpspel. Man kan undra var Byss-Calle placerat sig om han hade tävlat mot exempelvis Eric Sahlström? Vi lär inte få veta, men nog fanns det då som nu många beundrare av de båda storspelmännen såväl inom som utom Nordupplands gränser.

Laxökursen i Älvkarleby gavs för tredje gången, och för mig var det min andra kursvecka. Jag deltog första gången året innan. Under årets kurs undervisade Leif Alpsjö och Edward Anderzon med assistenter Marja och Petrus i både fiol och nyckelharpa. Marianne stod för matlogistik och fika och skämde bort oss med bullar och bak. Per-Ulf Allmo var som vanligt en excellent organisatör och guide som fixade så att alla trivdes. Vi var nio deltagare från Japan, Kina, England och Sverige som koncentrerat arbetade med vår egen spelutveckling på ett för oss utmanande och mycket väl anpassat sätt. Vi fick generella tips och mer enskilda uppmaningar kring just de svårigheter vi stod inför. Dessutom fick vi njuta och lära av spel från ovan nämnda fyra erfarna spelmän och lärare. Tillvaron under dessa dagar kändes mycket fokuserad och lyxig. Jag både förvånades och imponerades över de framsteg jag själv och vi alla gjorde under några få kursdagar. Vi lärde över en

FOTO PER-ULF ALLMO

handfull låtar genom olika typer av gehörs-
träning och jobbade med teknik, samt lärde
av varandras spel- och inlärningserfarenheter.
Vi spelade också mycket tillsammans under
kvällstid. Underbara och omtänksamma
kursdeltagare bidrog också till att kursen
blev en »hit«. En kursfarenhet jag inte
skulle vilja vara utan!

Men hur kom det sig att jag hamnade här
och först nu? Jag bör kanske nämna att det
är i relativt sen tid av livet jag beslutade att
jag skulle lära mig att spela nyckelharpa.
Kanske alltför sen tid tycker en del. Andra
menar att lära spela instrument är som att lösa
korsord, det är bra för hjärnan och stimulerar
synapserna. En kollega på universitetet nämnde
att det är helt inne nu att lära sig spela instru-
ment, för det stimulerar kreativiteten. Något
som kan vara bra för en forskare som jag
själv. Skälen kan radas upp och vara många,
men för mig är det ursprungligen ett av de
'guldkorn' som vuxit till och som det nu är
dags att ta itu med i livet. Det är en önskan
jag burit med mig allt sedan den dagen som
Eric Sahlström, denne enkle, underbara man
steg in i Frösäkersskolans aula i Östhammar
när jag nyss börjat i sjuan för att underhålla
skolans elever med en konsert. Hans spel och
vänliga sätt formligen överväldigade mig och
jag minns detaljer från detta tillfälle och ett
andra besök året därpå som om det var igår.
Spelmansglädje såväl som Kycklingpolkan
avverkades på ett sätt jag aldrig hört tidigare.
Jag minns att jag förvånades av Eric's spelsätt
och hur han kunde få ett sånt oerhört sväng i
låtarna. Fingrarna dansade och tonerna flödade
som ett vattenfall. I huvudet på mig när jag
gick ut fanns en enda tanke – nyckelharpa
skulle jag också vilja lära mig spela! Men det
var bara en hake, jag hade inte så bra erfaren-
het av att försöka mig på att lära mig spela
dragspel vid sju års ålder (dragspelet var för
stort och tungt) och sedan piano (vi hade
inget hemma så träningsstillfällena blev för
få) vid elva. Min slutsats av de två försöken
var att jag förmodligen inte kunde lära mig
spela ett instrument. Enkelt sagt, det den
kommunala musikskolan hade erbjudit så
här långt hade inte givit mig särskilt gott
självförtroende och nu hade över trettio år
passerat utan att drömmen förverkligats.
Hur som helst, av en händelse och några
utmanande insikter på jobbet hade nu tiden
blivit mogen. Beslutet var fattat. Jag hade
året innan inhandlat en nyckelharpa, börjat
fingra lite på den själv i några månader innan
den första kursen. Nu, många speltimmar
senare på egen hand, var jag åter i desperat
behov av råd och instruktioner. Laxökursen
och den fokuserade undervisningen var
räddaren i nöden.

Min vilja att lära mig spela nyckelharpa är
stark, och jag är beredd på att det är ett hårt
arbete som krävs, men samtidigt ett arbete
fyllt av glädje. Jag gillar utmaningar och är
ganska orädd. Att starta med nyckelharpspel
som nybörjare utan att kunna läsa noter när
man närmar sig femtio år kan tyckas oklokt
och alltför sent, och i allra högsta grad utman-
ande. Kanske är jag naiv, men jag motsätter
mig starkt denna negativa tanke att det är
för sent. Min attityd till den nya utmaningen
är att »allt går bara man vill« och jag VILL
verkligen.

Musiken då? Ja, det är de låtar som ger
mig kontakt med min hembygd som ligger
närmast att lära just nu. Låtar från Nord-
uppland, Roslagen och visst de som Eric
Sahlström komponerat också naturligtvis,
men de dröjer kanske lite ännu. Malsättrarn
och Märten Blank från Harg socken, Båtsman
Däck från 'andra sidan' Olandsån, Emil
Sjulander från Östhammar och Byss-Calle
från Älvkarleby. Det finns fler storspelmän
som kan nämnas, och jag tycker det är
spännande att i tanken koppla ihop min
egen släkts historia från Börstils, Hökhuvuds
och Hargs socknar och några av Nordupplands
och Roslagens järnbruk, med de spelmän
som var verksamma i samma bygd. Kanske
dansade min mormors mormors mor till
någon dessa spelmän eller föregångare? Min
far minns tydligt hur handlaren Sjulander
gärna stod utanför sin affär på gågatan i
Östhammar och spelade nyckelharpa då han
var barn. På mormors sida är jag släkt med
fiolspelmanen John Mattsson även kallad
»Urmakar-John« också bosatt i Östhammar.
I många år var han en nära granne då jag
bodde i Gammelbyn. Nu har jag nyligen lärt
en första polska efter honom. Det känns
inspirerande och kul!

När man som jag kommit en bit upp i åren,
fått lite erfarenheter och dessutom bott en
längre tid på annan ort långt från sin hembygd,
tycker jag att det är den här typen av kopp-
lingar som ger perspektiv och tillfredsställelse
i tillvaron. Jag vill lära mig spela gamla låtar
och på ett sätt som de gamla spelmännen
gjorde. Jag har många förebilder och en del
inspelningar att luta mig mot. Dessutom gav
Laxökursen chans att träffa flera utmärkta
läromästare, som jag kan studera spel-
tekniken hos, lära av och fråga om jag
kommer i beråd.

Spelandet rullar på. Jag har som sagt inte
mycket att jämföra med när det gäller att
spela instrument, men att spela nyckelharpa
– helst varje dag om jag får välja – ger mig
både utmaning och glädje som jag söker i min
vardag och allmänna tillvaro. Så jag 'klår på',

Foto Per-Ulf Allmås

och närmar mig så sakteliga både Kyckling-
polka och Spelmansglädje med tillförsikt och
förhoppning. Under Laxökursen och efter-
följande spelmansstämma i Älvkarleby, som
var 30-årsjubileum för Byss-Callestämman,
upptäckte jag flera nya låtar från Norduppland
som nu ligger på min önskelista. Är det någon
som har fler låtar, gärna med historisk
bakgrund, är jag mer än tacksam att få höra
om dem.

Susanne Åkesson, Dalby, Skåne.

k.s.akesson@gmail.com

Upplysningar liksom möjlighet till anmälan
för årets kurs 12-16 augusti finns på www.nyckelharpa.com eller ring 070-638 33 53

Foto Per-Ulf Allmås

FOTO KERSTIN KÖNIGSSON

Varför nyckelharpa?

Så kan det gå i Österbybruk...

Ja, varför nyckelharpa, när det går så lätt att spela dragspel? Ja, det kan man verkligen fråga sig! I mer än 20 år har jag spelat dragspel, varit med och spelat till dans och uppträtt med Russindalens spelmän på spelmannsstämmor i Dalarna, Stockholm, Smygehuk, båtturer till Finland, små lokala dansbanor i hyreshusområden i Brandbergen, Rotebro, Husby m.m. Vilket roligt gäng! Men så smög det sig in en förfrågan från en väninna i Falun som spelar nyckelharpa: »Kerstin, vill du inte följa med mig på Nyckelharpstämman i Österbybruk?» Detta var på försommaren för snart tre år se'n.

Tja, jag kan väl hänga med. Det lät lite lockande med folkmusik i en något annorlunda tappning än vår vanliga med dragspel, fiol och komp. Min väninna och jag installerade oss i vårt enkla boningsrum. Besökte sedan stämman och insöp all den kultur och musik som präglar Uppland. Tittade på den fantastiska smedjan som varit i bruk i Österby för flera hundra år sedan. Vi förfärades över de levnadsvillkor som arbetarna hade då. De jobbade 6 dagar i veckan och sov i smala 'sängar', cirka 60 cm breda, i ett kyffé där det stod sängar tätt, tätt. Hett var det i hyttan också där de jobbade långa dagar. Tänka sig!

Varför inte?

På lördag eftermiddag av stämmodagen kunde man få en en-timmars prova-på-kurs i nyckelharpa med Sigurd Sahlström, 100 kronor. Det lockade mig, så jag köpte en biljett. Vår kurs hölls i Gamla skolan. Jag ville inte göra något väsen av mig utan tog platsen längst bort i rummet och fick låna en av de nyckelharpor som hade ställts i ordning för kursen.

Sen kommer Sigurd in i rummet, ser sig omkring och hälsar vänligt på oss alla. Gissa var han sedan sätter sig! Längst in i rummet, strax bredvid mig. Nu fanns inte längre någon chans för mig att smyga undan och fegspela inte. Efter en timme hade han lärt oss fem enkla låtar. Helt enastående. Dessutom fick vi förstås lära oss hur man håller stråken och instrumentet. Jag var upplivad över örönen, tyckte det lät *riktigt bra* när jag spelade! Åh, vi ska inte fråga de andra som var där vad de tyckte...

Efter kursens slut gick jag ut från skolbyggnaden och tänkte mig tillbaks ner till stämmodåret, men jag måste säga att jag gick inte på marken. Jag svävade! En sån lyckokänsla jag hade då. Eufori, faktiskt. Vände om efter tjugo meter, gick tillbaks in och frågade Sigurd

och Bosse Nilsson om de hade något tips om var jag kunde hyra eller låna en sån där lyckomackapär? Det löste sig genom att min väninna lånade ut sin andra harpa till mig. Jag for upp till henne på sommarstället i Äppelbo och hämtade låneharpan på sommaren.

Litet senare, i Stockholm

Jag har sedan det där första mötet med Sigurd och nyckelharpan letat mig fram till kurser, köpt en egen nyckelharpa och hittat vänner i Stockholm som också spelar. Det har berikat min umgängeskrets, jag har lärt mig låtar och insupit kultur och historia kring instrumentet och dess utövare. Jag har också uppövat mitt gehör. Det låter bättre om instrumenten stämmer, eller hur?

Ett par av mina vänner ville gå distanskursen i nyckelharpa i Tobo, så vi anmälde oss till den alla sex, Ulf och Jenny, Zaida, Renée, Marit och jag. Det är som många vet, en kurs som går över två terminer då vi elever träffar våra lärare två helger per termin och dess- emellan bedriver vi självstudier. Ett annat upplägg än veckokursen på Ekebyholm, där jag deltog sommaren 2012 och 2013.

Tobo!

Mer om distanskursen längre fram, men först lite annat om Tobo. Sensommaren 2013 blev jag tillfrågad om jag ville stötta administrationen på ESI, Eric Sahlström Institutet. De hade haft en längre sjukskrivning på kontoret. Jag hade sagt upp mig och sökte jobb, så jag blev väldigt lättad att få ha en plats, få arbetskamrater igen och göra någon nytta. Särskilt då på ett ställe med verksamhet som jag vurmar för. En win-win-situation! SL hela vägen till Uppsala, om man löser en extra biljett för Upplands lokaltrafik; där byter man sedan till ULs pendeltåg mot Tobo.

FOTO KERSTIN KÖNIGSSON

Numera är det ganska behändigt att ta sig till ESI i Tobo. Man kan åka pendeltåg med.

I höstas bodde jag vid Karlbergs station, där pendeltågen går både norr- och söderut. Jag klev på pendeltåget vid Karlberg, bytte i Uppsala (i mina kretsar kallat Muppsala, förklaring längre ner...), 3-4 minuters väntan på nästa tåg mot Tobo och sedan en kort promenad från stationen i Tobo till ESI. Bilden ovan är från Tobo station då jag är på hemväg en eftermiddag i oktober.

ESI

På ESI bor elever som går två-terminskurser i fiol, nyckelharpa eller folkdans. Jag har träffat dessa härliga, otroligt musikaliska och dansanta personer under hösten 2013. ESI ordnar även distanskurs i spel på fiol och nyckelharpa och i nyckelharpsbygge. Alla dessa kurser ordnas under överinseende av Myndigheten för yrkeshögskolan.

Helarseleverna kom från USA, Tyskland, Japan, Schweiz, Norge och Sverige. Jag tycker det är fantastiskt att tänka sig att så unga människor, många runt tjugo eller yngre, är villiga att bosätta sig i en annan världsdel och vara borta hemifrån under nästan ett år! Spelkursens deltagare övade flitigt på kvällarna, det lät alltid mycket bra. Ofta satt de inne i stora huset själva, eller med någon kamrat och spelade i flera timmar efter lektionstidens slut.

Mina arbetskamrater på ESI var Maria Bojlund, vd för ESI, Håkan Larsson, Petra Eriksson, Stina Rundberg i köket, Nina Nordin och vaktmästaren Ola Jansson. Det blir uppenbarligen en intim och avspänd stämning i arbetslaget på en sådan arbetsplats. Jag kände mig välkommen omgående, mottagen med stora famnen! Under mina månader på ESI fick jag höra mycket bra musik, blev bekant med människor med passion för

folkdans eller –musik. På kvällarna nötte jag mina fotsulor runt Tobo, många gånger. Tobo är minsann inte så väldigt stort...

Ibland fick vi överraskningsfika av Stina, som – måste sägas – lagar den mest fantastiska mat! En mulen kall dag i november trollade hon fram de mumsigaste bakverk åt oss och i öppna spisen värmdde brasan.

Tomten på ESI

En fin tradition man har är att personalen håller Luciafirande för eleverna. Vi hade lite snabbövning innan, bytte om och skred högtidligt nerför trappan sjungandes luciasången. Det var minsann lite pirrigt, att sjunga och uppträda inför dessa begåvade elever. Samtidigt otroligt stämningsfullt och högtidligt att få vara med i en sån fin tradition. Håkan tog ut tonarter åt oss, Ola var nästan oigenkännlig som tomte, Stina högre och vacker. Några av oss (inte jag!) har mycket bäriga sångröster, så det blev en uppskattad stund. Vi belönades med applåder och hembakt fika!

Distanskursen i Tobo

Vi var dryga 20 elever på fiol eller nyckelharpa som gick distanskursen 2013-14 i Tobo. Lärare var Ditte Andersson och Sonia Sahlström. Båda riksspelmän. Vi fick inkvartering i annexet, där man sover som en kung. Bara man lägger sig någon gång, hihi! Vi hade trevligt på fredagkvällarna inne i stora huset, med spontant buskspel och lite gott att äta och dricka som vi fört med oss hemifrån. Det gjorde att vi lärde känna varann mer än om vi enbart suttit på lektioner och spelat, kallpratade vid måltider och fika.

Några av oss var mycket långväga; en kom från Gotland, en från Danmark, någon från Småland osv. De som anmält sig utan att ha en kamrat med, gjorde en större insats än vi

andra som hade vänner som vi visste skulle åka med. Vi fick välja mellan att vara i långsammare eller snabbare gruppen. Om det kändes tokigt, var det bara att byta. I båda grupperna var det fiol- och nyckelharps-spelare blandat.

Det vi har fått lära oss spänner över en mängd ämnen. Fingerövningar för uppvärmning, hur vi åtgärdar en kärvande trästämkruv, samspel, stämmospel, inlärningsteknik, att leda spelet i en låt och så låtar i olika kategorier. Varje lördag kväll fick vi en minikoncert av någon inbjuden spelman. Min favorit var sista lördagkvällen, då Håkan Larsson spelade så vackert på munspel själv. Sonia och Ditte anslöt i några stycken mot slutet. En höjdarkonsert!

Lektionerna med Sonia och Ditte krävde all uppmärksamhet från oss deltagare. Mellan tillfällena hade vi också hemuppgifter, som att spela in sig själv stående och sittande, spelades en valfri låt. Göra noteringar om vad jag ville förbättra, för att sedan göra en ny inspelning och se skillnaden. Det känns som ett privilegium att ha fått ha dessa två kvinnor som lärare. Stort engagemang, lagom krävande, uppmuntrande och **enormt musikaliska!**

Muppsala ???

Hm, ja detta har en historia. Det borde ju heta Muppsala, Muppland, Mörbyhus o.s.v. Förklaringen kommer här: Russindalens spelmän hade fått engagemang på Vinterstämman i Tobo för ett par år sedan. Det var en vinter med ovanligt stora mängder snö och kallt som attan var det också. Vi var fyra spelmän som åkte tillsammans och jag erbjöd mig att visa vägen. Det höll på att sluta i elände. Vi körde fel, kom in på en smal skogsväg som bara blev smalare och med högre snödrivor på ömse sidor om bilen. Till slut var vägen så smal att vi inte heller kunde vända. Klockan gick och där satt vi och hade ingen aning om var vi var. Då säger Bosse: »Men, skulle vi inte ha kört via Mörbyhus?» Mörbyhus? Tänkte vi andra. Vad är det för nåt? Tills vi inser att han menar Örbyhus. Sedan dess lägger vi alltid till ett »M« före orter i Uppland!

Mtobo heter det numera till exempel!

Kerstin Königsson

- Tobo station i oktober 2013.
- Sonia Sahlström och Ditte Andersson undervisar på distanskursen i fiol och nyckelharpa 2013-14.
- Personalen på ESI lussar för internateleverna december 2013: Nina, Maria, Håkan, Stina, Ola och Kerstin.

Det ska vara gran till en nyckelharpa!

1700-talets kontrabasharpor var gjorda helt i gran. Det vill säga harpkroppen var tillverkad av en urholkad granstock med ett lock också i gran, ofta ur samma stock. Någon gång gjordes vissa kroppar i al. Varför vet man inte. Skälet kan ha varit att al är ett träslag som är lätt att bearbeta medan gran kräver mer hänsyn till träets ådring när man sätter till sina verktyg.

När så nyckelharpsvägen kom igång och man började tillverka harpor i studiecirklar valde man mer eller mindre slentrianmässigt al i sarger och hals.

År 1979 lämnade jag in min första egen-tillverkade nyckelharpa för bedömning i Österby. Den hade harpkroppen helt i gran och sargerna var lutade som jag hade sett på harpor tillverkade av Eric Sahlström under 1940- och 1950-talet. Över 100 instrument var inlämnade. Hur det gick? Jag vann!

Hur som helst. Åren har gått. Sedan 25 år tillbaka har jag uteslutande använt gran i mina harpor och även fått flera efterföljare. Bland de första var Bertil Persson, Olle Plahn och Sören Åhker. Idag är det undantagslöst granharpor som kommer till finalomgången vid bedömningarna i Österby och så har det varit i över 20 år.

Gran ger en intressant karaktär på tonen i en nyckelharpa. Det är svårt att beskriva i ord. Klangen upplevs som ålderdomlig, större och bredare. Eller som Bengt Polo Johansson så träffande beskrev det redan på 1970-talet »Det låter hedniskt«.

Men ni som har harpor byggda i andra träslag ska inte misströsta. Det finns tusentals väljudande nyckelharpor byggda efter den

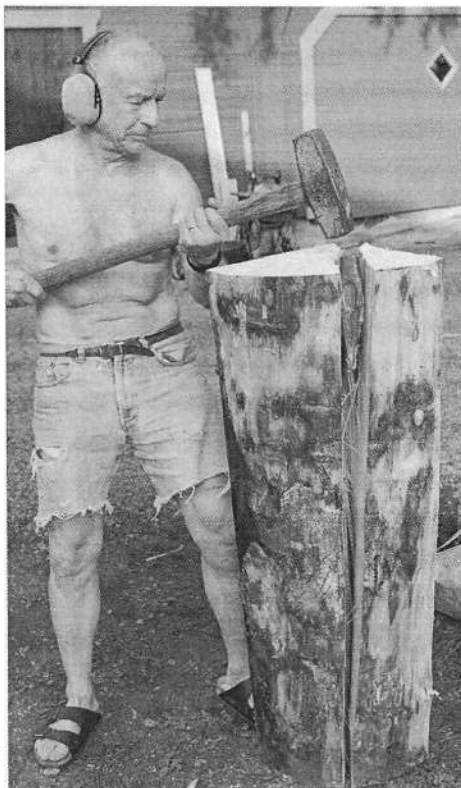

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

ritning som Lars Bäckström, slöjdläraren från Storvreta, gav ut på tidiga sjuttioalet i samråd med Eric Sahlström och Hasse Gille. I den förespråkas al i sarg och hals samt lönn i botten. Det är nu inte bara virkesvalet som avgör ljudet i en nyckelharpa, minst lika viktigt är kvaliteten i hela tillverkningen. Vi får inte glömma att vi pratar om subjektiva upplevelser där individens, spelmansens och harpägarens individuella smak avgör.

Men: Hur får man tag i bra granvirke? Det lönar sig inte att gå till en vanlig brädgård. Normalt saluför de inte grövre virke än 2-tumsplank. Bäst är om man kan komma till ett sågverk just när de fått hem grova granstockar som ska sågas upp. Har man tur kan man få personalen att såga upp ett par 4-tumsplankor orienterade på vardera sidan om träets kärna. Vill man, som jag, ha ännu grövre för att kunna göra gammelharpur räcker det med att klyva stocken i kärnan.

Olle Plahn och jag har sedan 20 år tillbaka tillsammans letat och köpt granvirke. I veckan har vi fått hemkört åtskilliga kubikmeter prima norrlandsgran som ska få åldras i minst 5 år innan det används – om det inte som i Mittenwald kan ärvas i flera generationer. Det gäller alltså att ha ordentlig framförhållning. Det virke vi idag använder i våra harpor har legat ca 20 år. Hur virket ska vara beskaffat? Det kan jag skriva flera sidor om men det får bli i en annan artikel.

Esbjörn

- *Esbjörn visar att klyvriktningen går parallellt med sågnittet. En önskvärd egenskap för högklassiskt instrumentvirke.*
- *Sigurd Sahlström vid ESIs distanskurs i nyckelharpsbygge.*
- *Per-Ulf Allmo håller en kontrabasharpa från ca 1780 och Esbjörn en silverbas från sent 1800-tal. Båda instrumenten har kroppen helt i gran.*

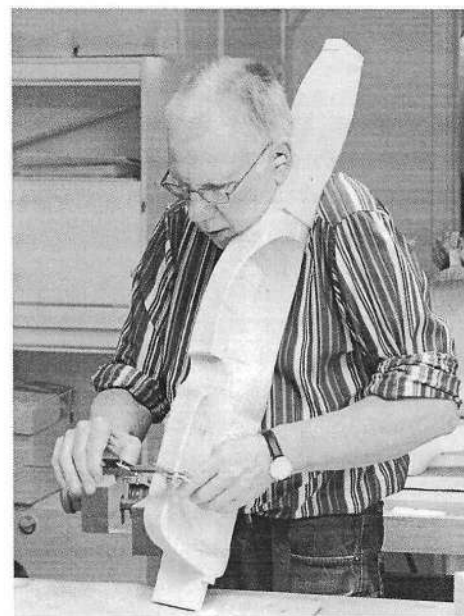

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

- Ambjörn Hogmark intill en gran som växer vid Harvikadammen i Österbybruk.
- Olle invid en rotände ca 75 cm i diameter.
- Björn Berglund vid distansbyggkursen på ESI i december 2013.
- Barnbarpeprojektet på ESI den 28 mars 2010.

NÄTVERKET FÖR NYCKELHARPSPEDAGOGER

Varmt välkommen till nätverksträff för nyckelharpspedagoger!

När: Vid Nyckelharpstämman i Österbybruk, 14 juni 2014, kl 12 .00 - 14.00

Var: På Gammeltammen i Österbybruk

Eric Sahlström Institutet vill bjuda in dig till nyckelharpspedagogträff på temat "Barnharpor".
Hur får man framtidens generation att vilja och kunna börja spela nyckelharpa?
Vad är gjort? Vad görs nu? Vad behövs? Nutid och framtid.

12.00 - 13.00 Lunch på Gammeltammen.

Esbjörn Hogmark hälsar välkommen berättar lite om barnharpprojektet och tar upp några frågeställningar att fundera på under lunchen.

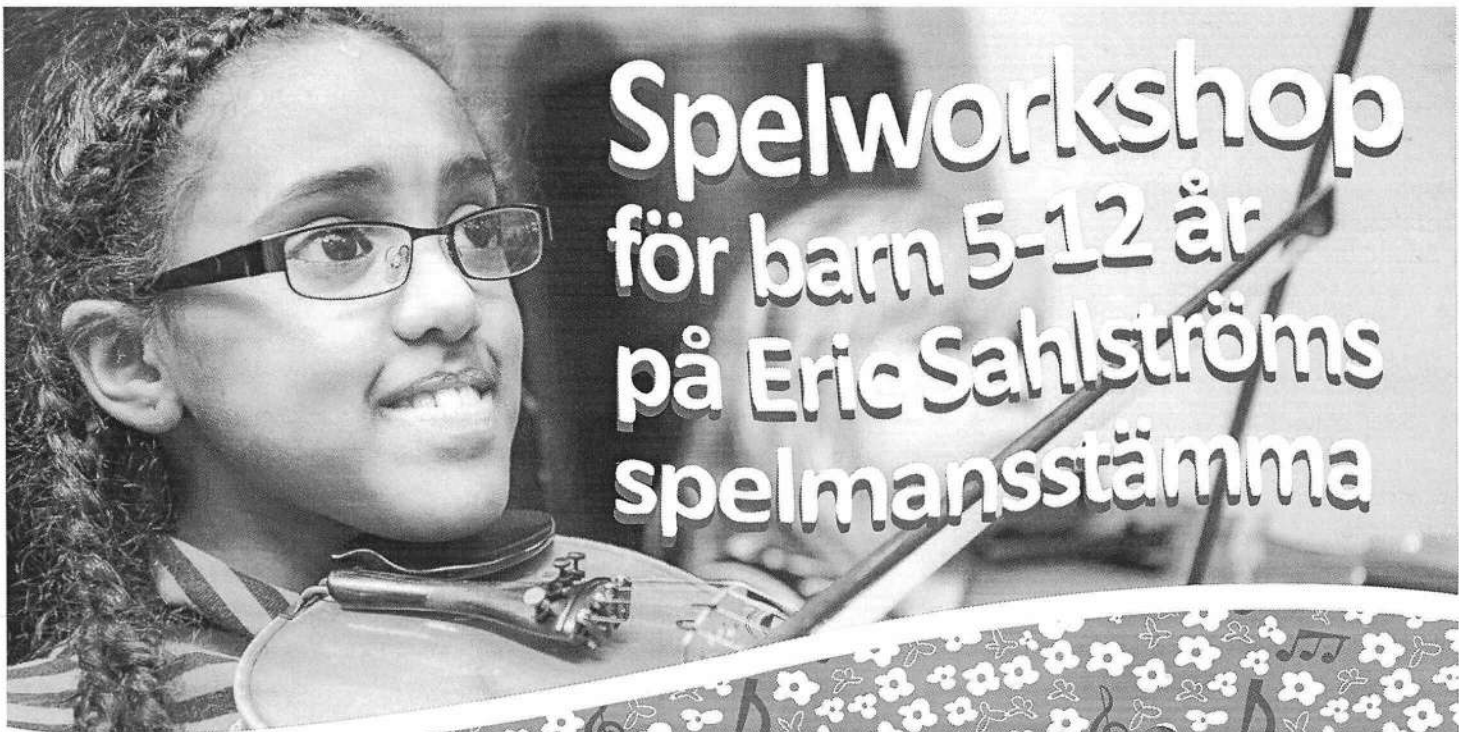
13.00 - 14.00 Diskussion och frågor.

Anmäl dig hos Emma Björling
emma.bjorling@esitobo.org

OBS! Sista anmälningsdatum 29 maj.
Deltagarna bjuds på lunchen men står själva för resa, boende etc.

Varmt välkommen!

Mer information:
info@esitobo.org | tel. 0295-342 90 | www.esitobo.org
Eric Sahlström Institutet | Bruksgatan 3 | 748 50 TOBO

Spelworkshop för barn 5-12 år på Eric Sahlströms spelmansstämma

Kom och jamma med FolkUngar-teamet

Även om du aldrig spelat en ton förut! Ta chansen att prova på sång & dans, fiol och gitalele. Vi lovar du kan spela en riktigt bra låt efter 1,5 timme. Instrument finns till alla deltagare i mån av plats, självklart får du även ta med ditt eget instrument. Kursen avslutas med ett litet framträdande på scen.

Söndagen den 20 juli Tid 11.00-13.15

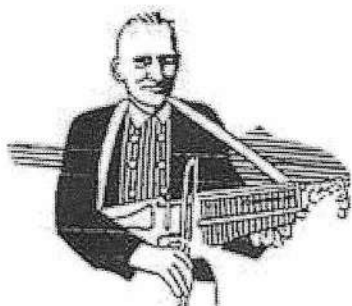
Anmälan till annikaekstav@live.se

Arr. Vendels hembygdsförening och IK REX med stöd av kultur och fritid i Tierps kommun.

FOLKUNGAR
FOLKMUSIK FÖR UNGA

www.folkungar.se

ericsahlstromsstamman.se

En dokumentärfilm om Per Gunnar Ahlbäck

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

Per Gunnar Ahlbäck, född 1929 och sedan 1960-talet bosatt i Morkarla utanför Österbybruk.

En filmdokumentär som presenterar och visar Per Gunnar Ahlbäck's värdefulla insatser i den bygd han bott och verkat i sedan 1960-talet premiärvisades annandag påsk i Morkarla hembygdsgård.

Tänk att få sin livsgärning dokumenterad i en film! Det har Gunnar fått och det är han mycket väl värd. Inte många vet vad eldsjelen Gunnar åstadkommit för sin hembygd. Och då tänker jag inte bara på nyckelharpan och Nyckelharpstämman i Österbybruk.

Gunnars intresse och engagemang inom musik, kulturhistoria och kyrkor har gjort honom känd i vitt skilda kretsar. Inom folkmusikens värld är han mest känd för vad han åstadkommit för instrumentet nyckelharpa.

Gunnar är initiativtagare till Nyckelharpstämman som i år firar 40 år. Tillsammans med bland andra Anton Jernberg och Österby folkdanslag lyckades han få igång en av Sveriges genom tiderna största spelmansstämmor. Året var 1975.

År 1980 utgav Gunnar Ahlbäck *Nyckelharpsfolket* som beskriver nyckelharpan och dess utövare som det såg ut då. Tillsammans med Jan Lings *Nyckelharpan* är Gunnars bok ett viktigt kompletterande tidsdokument.

År 1986 avled Eric Sahlström. Esbjörn Hogmark tog då initiativ till Eric Sahlströms Minnesfond och Esbjörn var också fondens första ordförande men lämnade något år senare över ordförandeskapet till Gunnar.

Under senare delen av åttiotalet får Gunnar en idé om ett folkmusikinstitut. Det hela började med att han ordnade en nyckelharpsutställning i orangeriet i Lövstabruk. En spelman och tillika utställningsvärd anställdes med medel från Tierps kommun. Varje torsdag under sommaren ordnades en konsert. Utställningen bestod av ett stort antal gamla nyckelharpor som Gunnar själv hämtade från museer och privatpersoner. Gunnar ritade, målade och textade själv allt informationsmaterial i sedvanligt mycket konstnärligt och tidtroget utformat format.

År 1992, då Eric Sahlström skulle fyllt 80 år invigs en staty tillverkad av Ingvar Jörpeland. Vid samma tillfälle utger Gunnar Ahlbäck boken om Eric Sahlström som han själv sammanställt och redigerat. Boken är unik i sitt slag. Här låter Gunnar en rad personer som levt och verkat tillsammans med Eric Sahlström få komma till tals. Självt avslutar han boken med ett par fina artiklar där han tar upp nyckelharpan historia och spekulerar om dess framtid.

Gunnar, tillsammans med Esbjörn och Åsa Hogmark samt Göte Herlovson, samverkar nu för att få till stånd Eric Sahlström Institutet (ESI) i Tobo. År 1998 beslutar Sveriges riksdag att vi ska ha ett Nationellt Folkmusikinstitut i Tobo och institutet är därmed ekonomiskt säkrat för ett antal år framöver.

Under de otaliga årslånga kurser i nyckelharps- och fiolspel som hittills genomförts vid institutet har Gunnar regelbundet gått in som extralärare och satt ett historiskt perspektiv på vår folkmusik och vårt unika instrument nyckelharpan.

VM i nyckelharpspel ordnades ungefär vart annat år och givetvis finns Gunnar med där som tävlingsjuryns ordförande och konferencier tillsammans med initiativtagaren Gunnar Fredelius.

Sammanfattningsvis kan man säga om Gunnar att när han ger sig in i ett projekt tar han sig an uppgiften med stor entusiasm, skicklighet och noggrannhet. Till detta bör läggas en genuin vilja och förmåga att i föredragsform förmedla de kunskaper han förvärvat under tider som gått. Den som lyssnat till Gunnar glömmet honom aldrig.

Och ni som besöker Nyckelharpstämman i Österbybruk. Gå in på ICA och köp några plast- eller papperskassar med Gunnars motiv på. Samma som finns på boken *Nyckelharpsfolkets framsida*.

Initiativtagare till dokumentärfilmen är Gerty Bohman, Dannemorabygdens förenings- och Cecilia Matteoni filmade.

Esbjörn Hogmark

- *Ahnbäck's tre böcker som omnämns i texten.*
- *Gunnar invigningstalade på Österbystämman 2002 och på Vendelstämman 2012.*
- *Nederst Ahnbäck vid VM i nyckelharpa 2003.*

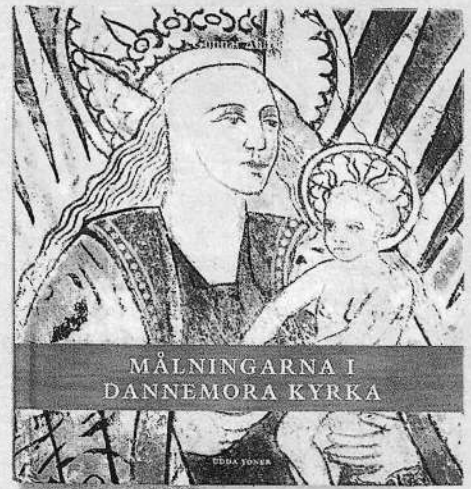

Foto Per-Ulf Allamo

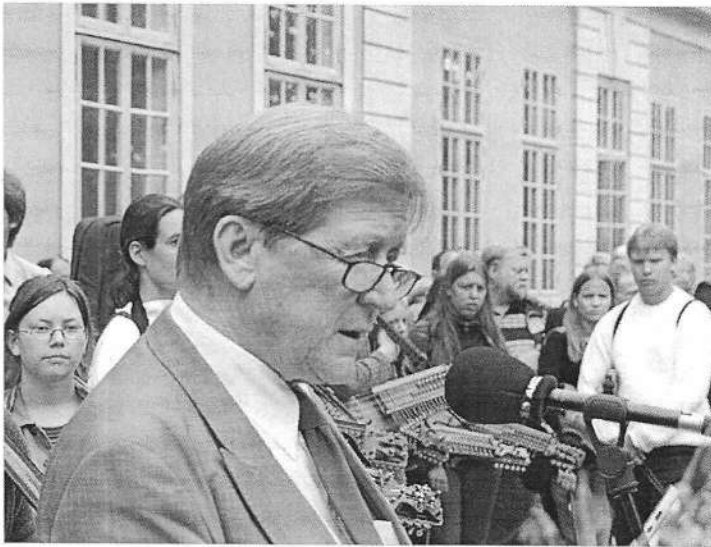

Foto Eshjörn Hogmark

Foto Eshjörn Hogmark

Foto Eshjörn Hogmark

Foto Eshjörn Hogmark

Nyckelharpstämman i Österbybruk 40 år

Foto: Espen Hovsækk

År 1975 startades två, för nyckelharpan, mycket betydelsefulla stämmor: Nyckelharpstämman i Österbybruk och Vendelstämman i Husby, Vendel. De firar alltså i år sitt 40-årsjubileum.

Båda dessa stämmor fick något av en rivstart tack vare Eric Sahlström. Vendelstämman, som ibland kallas Eric Sahlströms stämma i Vendel tillkom just för att förära bygdens store mästare.

Den här artikeln kommer att handla mest om Nyckelharpstämman i Österbybruk.

I och kring Österby fanns det fler nyckelharpspelmän: Justus Gille, Viktor Vickman, Ceylon Wallin och så Eric Sahlström som genom kontakterna med spelkamraten Anton Jernberg kom att bli ett givet inslag på stämman under drygt 10 år.

Som oftast när något stort och varaktigt ska startas upp krävs dels eldsjälar och personer kring dessa som är villiga att följa med dessa, dels att man ligger rätt i tiden. Det senare syftar på den folkmusikväg som kom igång tidigt sjuttioal. Eldsjälarna här var Gunnar Ahlbäck och Anton Jernberg som två år tidigare tillsammans startat Österby Folkdanslag. Nu startade man Nyckelharpstämman.

Tidigt insåg man att om det hela skulle få någon större spridning måste man också få igång nyckelharpsbyggarkurser. Något år före 1975 fanns det redan ett stort antal kvällscirklar med nyckelharpstillsverkning på programmet. Dessa växte lavinartat med Österbybruk som ett slags kunskapsnav och Hasse Gille som den självklare profilen och ledaren. Ingvar Jörpeland's snickerimaskiner i Sollentuna gick för högtryck och han formligen sprutade ut nyckelharpsbyggsatser vilka skickades över hela Sverige. Eventuellt återkommer jag med en separat artikel om nyckelharpsbyggkurserna och deras betydelse för nyckelharpans spridning. En minst lika viktig del i sammanhanget var de veckolånga kurser som Leif Alpsjö lade i anslutning till stämman. Kursernas historia har Lillemor Alpsjö sammanställt med bilder och text som visas under årets stämma.

- *Inger Andersson vid Österby folkdanslag leder spelmännens intåg till stämman 2005.*
- *Cecilia Wikström invigningstalade 2004 och passade på att byta några ord med Ragnar Olsson, alias Skum-Olle från när han arbetade med skummjölken på Morkarla mejeri.*
- *År 2003 invigningstalade Gunnar Ahlbäck.*
- *Det gamla gardet lämnade över till den framstormande ungdomen.*

Redan vid den första stämman 1975 kunde man lämna in sina egenhändigt byggda instrument och få dem bedömda av en jury som på den tiden bestod av Gunnar Ahlbäck ordförande, Anton Jernberg, Eric Sahlström, Hasse Gille och Lars Bäckström slöjdläraren från Storvreta som givit ut en ritning vilken användes vid kvällsbyggcirklarna. Jag har själv sett till att denna viktiga tradition fått fortsätta fram till idag. Under sjuttio och åttiotalet var antal inlämnade instrument strax över 100. Idag är vi nöjda om vi får in 50 instrument.

Återblick på Nyckelharpstämman höjdpunkter.

Jag hade själv inte börjat spela nyckelharpa 1975 utan startade först ett par år senare. Jag minns att jag 1979 kom resande från Ludvika där jag jobbade på ASEA. Jag tältade vid Gubbo, en plats vid Stordammen. Spelandet började vid Simbadet sen eftermiddag. Där hade många ställt upp sina husvagnar och tält. Klockan åtta på kvällen kom Hasse Gille tågande med sitt glada följe spelande en gånglåt. Nu kunde spelet börja på allvar! Vi spelade till tidig lördagmorgon om inte myggen dessförinnan tagit kål på oss.

På lördagarna under de första stämmorna var det inget scenspel i parken, däremot dans i vagnshuset och konsert i kyrkan. Under senare år försökte man lägga en ungdomsstämma på lördagen och ytterligare några år senare kom Gunnar Fredelius på idén att lägga ett VM just på lördagen.

Söndagen var den stora stämmodagen. Den började liksom nu med ett spelmanståg som tågade från skolan, förbi kiosken och upp mot stallbacken. Scenspelet försiggick i herrgårdsparken och inleddes liksom idag med ett allspel.

Under minst tio år var det radioutsändning från stämman. Bengt Polo Johansson från Falun var konferencier. Ibland var det också en utsändning från dansen i Vagnshuset där Österby spelmannslag med spelmän som Hasse Gille, Kurt Södergren, Sven Olov Sundell, Nicke Lundberg med flera stod för spelet. På den tiden hade man lagt en dansbana utanför Vagnshuset så att man kunde dansa både ute och inne. Spelmännen stod i ett lövat podium vid sidan av utedansbanan. »Det var tider det!«

Jag minns att man ofta gick och väntade på att Eric Sahlström skulle dyka upp. Eftersom Eric var allergisk mot försommarpollen var det in i det sista ovisst om han verkligen skulle komma. »Och plötsligt står han där« på scenen och drar sina fantastiska låtar. Ett oförlömligt upplevelsecrescendo.

FOTO ESHJÖRN HOGMARK

FOTO ESHJÖRN HOGMARK

En gång hade man satt moraharpan från Zornmuseet i händerna på honom. Han hade antagligen haft den hemma och i all hast riggat den spelbar. Jag minns att han först improviserade en låt och sedan lutade sig fram mot mikrofonen och sade: »Kan det låta sämre?»

Ceylon och Henry Wallin med fadern Albin var ett kärt inslag på de första stämmorna. Ceylon spelade ju 'lite enklare' låtar som vi alla hade chansen att lära oss. Tyvärr gick Ceylon bort alldeles för tidigt. Årets

stämma kommer att ha ett speciellt seminarium där vi åter tillsammans med Henry ska få ta del av den Wallinska låtskatten som betytt så oerhört mycket för de allra flesta nyckelharpspelmän.

Tider förändras. Stämman idag är inte vad den varit på sjuttio-åttio- och en bit in på nittiotalet. År 2004 tyckte Österby Folkdanslag att man hade gjort sitt och hoppade av som arrangör. En organisation som då bestod av över 100 man ersattes med en på ca 10. Planeringskommittén som tidigare omfattade

ca 10 personer ersattes med en på 4, jag själv och min hustru Åsa samt Kerstin Lindgren och Paul Sandberg, båda boende i Österby. Något år senare kom även min bror Sture med. Det är vi som nu gör det som riskerar att bli den sista Nyckelharpstämman.

Båda stämmorna har under senare år upplevt samma problem att leva vidare. Orsaken till detta har också varit densamma: Personerna som sitter i respektive stämmokommitté tycker att »nu orkar vi inte mer, nu får någon annan ta över». Så har man tyckt i

FOTO ESHJÖRN HOGMARK

FOTO ESHJÖRN HOGMARK

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

- Spalten till vänster: Gunnar Ahlbäck samtalar med Bertil Hallgren vid harputställningen 2006 och inunder delar av juryn år 2003.
- Nederst: Jan Ling studerar en av de utställda harporna 2004.
- Nästa spalt uppifrån: Eva Tjörnebos visstuga, Buskspel i Karins Stallkafé samt Dans i Herrgårdsdasset.
- Tredje spalten: Johan Hedin och Hasse Gille på podiet 2001, Hasse Gille och Sture Sahlström 2008 samt två av arrangörerna Sture Hogmark och Paul Sandberg.
- Nederst till vänster: Olav Luksengård Mjelva och Erik Rydvall som står för årets lördagskonsert i Brukskyrkan.

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

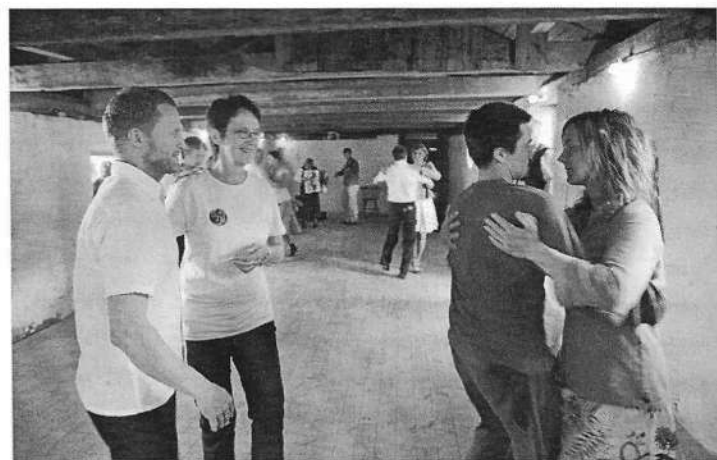

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

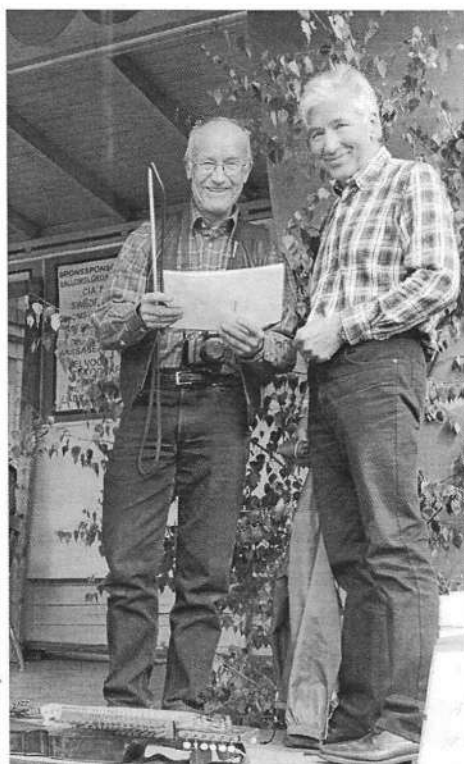

FOTO ESBJÖRN HOGMARK

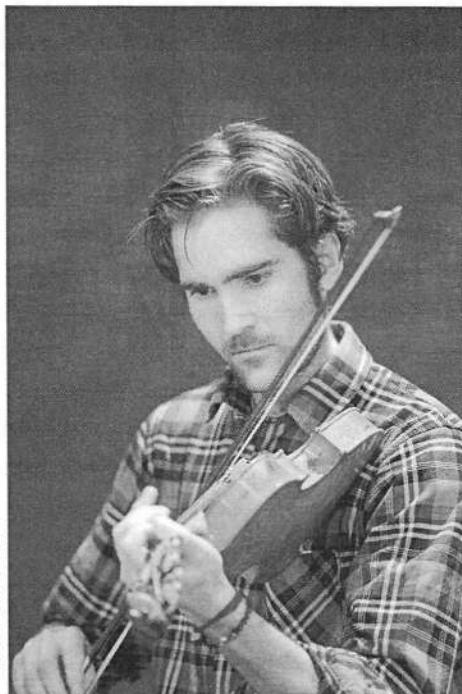

FOTO PER-ULF ALLMO

minst femton år men inte lyckats rekrytera någon yngre förmåga. Orsaken till att varför ungdomen inte vill syssla med den här typen av verksamheter är allmänt omvittnad i olika föreningsaktiviteter som oftast drivs av eldsjälar. Bland annat är det lättare att vara engagerad och entusiastisk för något man själv varit med om att starta än att hoppa in och 'ta över'. Det borde vara läge för en mer påtaglig förändring driven av ungdom om evenemang av den här typen ska kunna fortsätta.

Hur som helst: Vad händer med nyckelharpstämman nästa år? Plats för konstruktiva idéer som gärna får dryftas direkt med undertecknad.

Sist lite reklam över vad som kommer att hända på stämman i år:

Lillemor Alpsjös utställning har redan nämnts i texten ovan.

Kyrkokonserten hålls av Erik Rydwall och Olav Mjelva. Det svenska och det norska nationalinstrumentet i en fantastisk samklang.

Pubkonserten hålls av David Eriksson tillsammans med Sofia Paulsson.

Seminariet med Henry Wallin ska givetvis handla om gamla tider på stämman och de låtar som vi har efter Ceylon och Albin Wallin.

I övrigt blir det som vanligt kurser, dans och scenspel. Se vidare stämmans hemsida; www.nyckelharpstamman.se.

Esbjörn Hogmark

FOTO PER-ULF ALLMO

Eric Sahlströms spelmans-

stämma i Vendel 40 år

Eric Sahlströms spelmansstämma

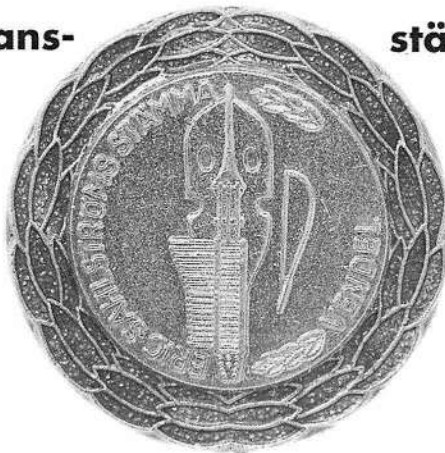
Alltid näst sista helgen i juli.

Nyckelharpa i Vendel – ett kulturarv att vårda.

Initiativtagare var nöjespappan Kjell Daniels-son i Tierp som tyckte att det borde ordnas en spelmansstämma till Eric Sahlströms ära – Vendels hembygds store spelman, kompositör och instrumentbyggare. Han sökte en lämplig plats och arrangör inför sommaren 1975. I Ottarsborg fann han vad han sökte och Vendels hembygdsförening åtog sig arrangemanget.

Den första spelmansstämman hölls 1975 med en förstämman i Hembygdsgården. *Spelkväll med Eric* blev en succé med mycket spelmän och åhörare. Traditionsenligt banade sig många av spelmännen fram genom den mörka skogen från bygdegården till gammeldansen i Ottarsborg. Inkomna på området välkomnades de av handklappningar, som ackompanjerade deras gänglåt. Snart var allspelet igång, en försmak av söndagens spelmansstämma.

Under sjuttioal och åttiotal drog folkmusikvägen fram. Stämman i Vendel drog publik i tusental och de kom långväga ifrån. Även spelmsgudstjänsten i Vendels kyrka var en stor attraktion och kyrkan blev fullsatt. Inför

gudstjänsten var *Spel- mansglädje* andaktens självklara inslag vid spel- männens intåg. Natur- ligt var också att festplatsen i Ottarsborg.

Efter cirka femton år upphörde dansen på Ottarsborg och förstämman har de följande åren arrangerats i Vendels bygdegård, Vendels kyrka eller i Missionskyrkan i Karby. Förstämman har och har haft ett varierat program med konsert och/eller dans av både lokala och mer långväga spelmän samt plats för buskspel både inomhus och utomhus.

Många är de storspelmän som besökt stämmam. Förutom Eric så har Viksta-Lasse, Ceylon Wallin, Olof Jansson, Kurt Tallroth, Sture Sahlström, Hasse Gille, och Nisse Nordström med flera närvarat vilket uppskattats av åhörare och andra spelmän.

Stämman har under årens lopp följt i stort sett samma program med invigning och allspel följt av framträdanden på scenen. Under många år ledde Leif Alpsjö allspelet, nu är det Sonia Sahlström som tillsammans med flerhundraåriga spelmän öppnar stämman. Framträdande inleds med en konsert med Sahlströmarna och fortsätter med spel efter lista, där spelmän och grupper fått lista sig för uppspel på scenen.

För att locka de yngre besökarna anordnas »Morfars lekar« för barn under Leif Alpsjös ledning som också hållit i programdelen »Prova på nyckelharpa och fiol«. Stämmans program har avslutats med dans till Trollrike spelmän. Under några år hölls också »spel från lilla scenen« en plats för nära kontakt mellan spelmännen och publiken.

Stämman delade under sin storhetstid ut matbiljetter, klistermärken och pins till alla spelmän men på grund av ökade kostnader och minskat publikantal tvingades stämman dra in på detta. Spelmän har fortfarande gratis entré till stämman men en mindre parkeringsavgift har införts.

Många är de frivilliga krafter som ställt upp och gjort stämman möjlig. Mycket ska utföras både före under och efter stämman. Festplatsen ska städas, tält ska resas och bord och bänkar ska ställas fram. Efter stämman är det omvänt som gäller. Funktionärer ska finnas vid entrén och på parkeringen. Under stämmans glansdagar fylldes varje kiosk med aktiviteter som kaffe- mat- och godisförsäljning, varulotterier och chockladhjul, försäljning av Vendels hembygdsförenings samt av andra inlämnade material. Under årens lopp har utbudet minskat och kön till skinkan och potatissalladen har bytts ut mot kö till hamburgarförsäljningen.

Under flera år hölls nyckelharpslotteri med första vinst nyckelharpa tillverkad av mästaren själv. Efter Erics bortgång hölls lotteriet med Sture Sahlström som byggare av nyckelharpan innan lotteriet lades ner. Nyckelharpan hade kommit att bli alltför värdefull för att riskera att hängas upp på en vägg.

Eric Sahlström, nyckelharpan okrönte kung, gick hastigt bort i juni 1986. Familjens önskan var att stämman skulle fortleva. Erics musik blev i allra högsta grad närvarande vid den stämman och är det fortfarande. Spelmansglädje blev något av ett nyckelord och alla var överens om att Erics minne hedras bäst genom att hans musik, hans konst och livsverk förs vidare.

År 2012 hyllades Eric Sahlström 100 år och bygdens spelman och kyrkomusiker Marit Lundkvist Reyes arrangerade »Spelmansglädje« – en folkmusikgudstjänst där spelmän och körer från bygden hyllade Eric Sahlström. Folkmusikgudstjänsten framfördes senare också i sin helhet i Tegelsmora kyrka. Musikarrangemanget framfördes även i Hällnäs kyrka samt att man 2013 uppförde delar av arrangemanget på Uplands spelmansförbunds Oktoberstämma i Uppsala.

Eric Sahlströms spelmansstämma är förlagd till näst sista helgen i juli. Detta årligen återkommande evenemang är också idag välbesökt och uppskattat av många i trakten och av utifrån kommande besökare.

Vendels hembygdsförening arrangerar spelmansstämman i samarbete med I.K. Rex och Eric Sahlström Institutet. Tack vare alla frivilligas insatser, spelmän och publik har vi kunnat glädjas åt Eric Sahlströms spelmansstämma på Ottarsborg sedan 1975 och vi hoppas på en flerårig fortsättning.

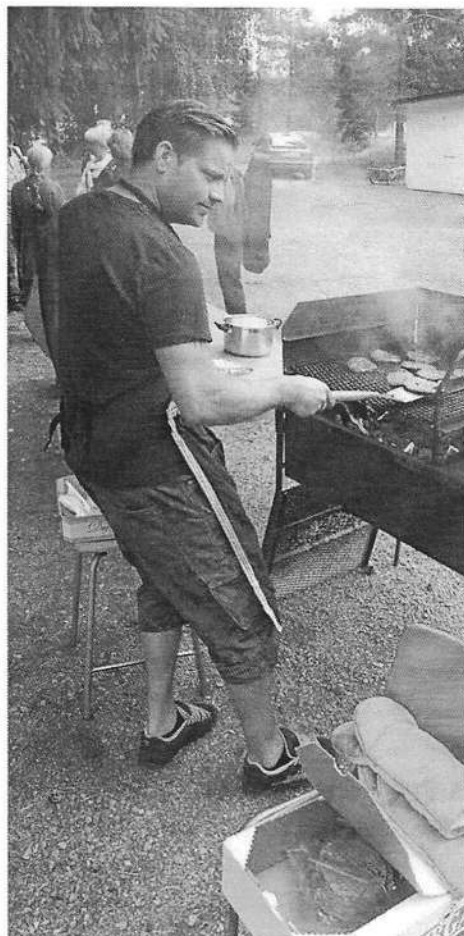

FOTO PER-ULF ALLINO

Gillestämman

fredagen den 6 juni
Hembygdsgården i Österbybruk

12:00 Nationaldagsfirande
13:00-17:00 Gillestämman
Allspelsledare Sonia Sahlström
Spel från scen och buskspel
Utdelning av Gillestipendiet
Folkdansuppvisning
Servering av kaffe, smörgås, korv och hamburgare

18:00 Avslutningskonsert i Brukskyrkan
med Big Papas Jazzmen
Upplysningar Bertil Hammar 070-514 39 30
Arr. Dannemora Hembygdsförening
www.dannemora-hembygd.se

SPELMANSSTÄMMA I VIGELSBOÄNG VALÖ

med traditioner från 1907

sön 3 aug

KL 13

FÖRSÄLJNING AV
KAFFE, GLASS och KORV
UTSTÄLLNING och LOTTERI

Henrik Eriksson leder allspelet.
Allspelslåtar finns på hemsidan.

VÄLKOMMEN TILL
VALÖ-FORSMARKS HEMBYGDSGÅRD

Längs väg 290 mellan Österbybruk och Forsmark.

Arrangör: Valö-Forsmarks hembygdsförening
<http://www.hembygd.se/valo-forsmark/>

Råd från Viksta

Hej spelkompisar Här följer några råd från en spelman i Viksta.

Renovering

Sigurd Sahlström väckte mig en gång för idén att, det man en gång har lärt sig, behöver renoveras. D.v.s. om du har tränat in en hållning eller en låt ordentligt så behöver du, efter en tid, noggrant gå igenom momenten igen och igen. Detta tillämpar jag kontinuerligt och kallar det för renovering.

Hållning av stråken

Det följande är en kortfattad och ofullständig beskrivning. En komplett instruktion kan jag bara ge personligen.

Stråkfattningen och handens/handledens rörlighet fungerar för artikuleringen ungefär som tunga i munnen. Vem talar med stel tunga eller håller tungan i mungipan hela tiden?

I *Spela Nyckelharpa* finns det skaplig instruktion om detta, men jag tycker att det kunde vara litet tydligare. Därför får du här ett par bilder, som jag tog på en elev i vintras.

Stråken skall av olika skäl luta 45 grader. Det är inte nödvändigt att spela vid spetsen. Utan spetsspelande blir det också lättare att föra stråken vinkelrätt mot strängarna.

Man kan hålla lillfingret på stråkstängan, men för de flesta är det bättre om lillfingret böjt hålls i luften.

Tummens och pekfingrets anliggningspunkter ska aldrig flyttas. De bara vrider sig något när fingrarna böjs mer vid nedstråk och böjs mindre vid uppstråk. I osäkra fall – böj tummen och ringfingret ännu mer.

Skapa en ton

Först trycker man ned taglet på strängen – tar tag i strängen samtidigt som handleden rör sig uppåt och nedåt. Därefter böjs fingrarna mer och mindre. Mitt i fingrarnas rörelse 'blockerar' man rörelsen och först då börjar taglet att röra sig med ett knak- eller skrapljud. Denna blockering sker olika beroende på vilket slags ton du vill alstra.

Man kan jämföra stråkföringen med att måla på en vägg: först byter skaffet riktning, handleden rör sig följsamt, sedan byter håren riktning och sist av allt börjar penselhåren/taglet att röra sig.

Med mitten av stråken på strängen skall stråken och handen och springorna mellan fingrarna bilda ett $L=90$ graders vinkel. Alltför många håller fingrar och stråkstång i ett V. Det ger en stel stråkföring, som inte möjliggör en bra tonbildning.

Foto Lur Alrpsjö

Foto Lur Alrpsjö

Foto Lur Alrpsjö

Träna handled-/fingerrörelser genom att hålla stråken still och bara sakta röra fingrar och handled uppåt och nedåt. Träna med, i början, små rörelser. Prova. Känn efter.

Öva gärna framför en spegel. Det gör inläringen av alla de slag mycket effektivare, särskilt om du övar sakta. Då får du en djupeffekt. Man lär sig inte mycket spelande av att spela i fullt tempo.

Acceptera att det kan ta lång tid att lära om. Om det känns motigt är du välkommen på en lektion eller till oktoberstämman, där jag skall hålla stråklektion.

Om du vill kontrollera min idéer skall du titta på (de flesta) skickliga spelmän. Med en bra stråkhållning, och litet stretching ibland, kan du spela i timmar utan att bli trött.

Nyckelharpvård

Mensuren bör kontrolleras 2-3 gånger om året. Den lösa strängens längd skall vara 400 mm mellan sadel och stall. Om inte skall stalltoppen flyttas annars stämmer inte tempereringen – lövens inställning utan harpan klingar falskt. 3/4-harpor och en del fullstora harpor har annan mensur. Fråga byggaren eller en kunnig.

Kärvar en knaver kan det löna sig att 'fila' knavern fram och tillbaka flera gånger och samtidigt trycka den uppåt – nedåt och åt sidorna. Du kan också lägga harpan varmt och torrt eller i solen en stund. Kolla att den bara blir varm, inte het, tjugo minuter i solen kan lösa problemet.

Om inte detta hjälper är det bäst att kontakta byggaren, som får se till att knavern löper lätt.

Knavernas glidytor och hälen i leken bör vara smorda med blyerts, som innehåller grafit och gör att det glider lätt.

Temperera löven. Vrid in dem, enligt John Olssons schema, den s.k. Vallottitempereringen. För att få ett fullgott resultat anser jag att man måste använda stämapparat. De som klädnytas fast på harpan klarar inte detta. Om du inte vet hur det går till får du gärna kontakta mig.

Löv måste sitta absolut fast. Annars blir det olika slags problem. Låt en byggare göra nya löv så blir det mycket roligare att spela.

Smörj glidytan mellan frosch och stång med litet tvål.

Froschskruven. Skruva helt ur skruven och ha på en liiten droppe motorolja (från bilens oljesticka) eller smörjfett på gängan. Torka av överflödet och skruva i den igen.

Om den går trögt eller glappar så kan du skruva i/ur den lilla bronsmutter, som froschskruven skruvas i., ett halvt eller helt varv i taget tills du tycker att froschen löper som den skall.

De flesta hemgjorda froschar hindrar en bra stråkfattning/-föring. Bäst är köpta froschar, de har rätt mått. Gissa vem som säljer sådana, gjorda i ebenholts, till nästan halva priset. Då är det inte lönt att tillverka själv.

Folkmusikkurserna i Österbybruk – hur de kom till

1952 började jag dansa folkdans och spela mandolin och 1953 fiol.

1970 började jag på allvar att spela fiol som en följd av den begynnande folkmusikvägen. Folkmusiken hade redan i min barndom tagit mitt hjärta.

1974 blev jag riksspelman på fiol. Jag började fundera på att bli spelman på heltid och samtidigt tyckte jag att det behövdes en större spelkurs för den snabbt ökande mängden av spelmän. Allt detta diskuterade Lillemor och jag ofta hemma. Vi bodde då i Österbybruk.

I början på sjuttioalet turnerade Ragnar Berglund, Bosse Larsson och jag mycket och jag dryftade idén med dem. Vi enades om att vara lärare vid den första kursen på herrgården i Österbybruk i augusti 1975. Så behövde vi en fjärde lärare och det blev Hasse Gille.

I mars 1975 besökte jag distriktsexpeditionen av Studieförbundet Vuxenskolan. Vice studiesekreteraren Gunnel Albertson råkade höra mitt samtal med förste studiesekreteraren. Hon ropade in mig på sitt rum och undrade hur jag hade tänkt mig planering och genomförande. Som yrkeskunnig visste hon att det var bråttom om kursen skulle kunna genomföras i augusti. Jag hade mycken entusiasm, men endast en vag uppfattning om planeringen.

Tack vare att Gunnel resolut hjälpte mig med den konkreta planeringen blev det kurs av och kurs följde på kurs med många turer och förändringar. Till slut hade Lillemor och jag gjort 70 kurser 1975-1995 på Österby herrgård. Antalet kursplatser uppgick till 3500 med 2500 unika deltagare.

Leif Alpsjö

Du är hjärtligt välkommen solo eller i grupp om du vill få

- ett omdöme om din harpa och stråke
- en lektion i stråkhållning och stråkföring och spelande på fiol och harpa.

Under de senare åren har jag studerat stråkfattning/-föring mycket. Det är så intressant och det är en glädje att förmedla till spelmän, som sedan blir allt lyckligare därför att det låter bättre och bättre.

Leif Alpsjö, 070-638 33 53

Tillsammans med Hasse Gille och Nisse Nordström riksspelman för i år 40 år sedan.

INBJUDAN TILL INVIGNING!

Foto: Birger Björnerstedt

Nyckelharpstämman i Österbybruk 40 år!

Som ett inslag i stämman 14-15/6 visas en fotoutställning om Leif Alpsjö's folkmusikkurser, som är öppen heltid båda dagarna.

Lillemor och Leif Alpsjö inviger i herrgårdens utställningsdel **lördagen 14/6 kl.12.15**. Leif spelar och berättar om kurserna som pågick 1975-1995.

Det blev 70 kurser under 20 år med c:a 4000 deltagare.

Leif insåg tidigt behovet av ta vara på och förmedla den uppländska folkmusiken medan de gamla spelmännen fortfarande kunde dela med sig i levande tradition. Därför skapade han det som allmänt kallas Österbykurserna. Utställningen vill synliggöra den kulturinsatsen och också vara ett kärt återseende för dem som varit delaktiga. Den som vill bidra med fakta eller minnen kan skriva ett par rader i vår gästbok.

Varmt välkomna!

**KULTUR
& STRUKTUR**

Upplandsbygd
Leader

Se övrigt program: www.nyckelharpstamman.se

Kalendarium för hela Sverige

Behöver du hjälp i sommar att navigera bland landets myller av stämmor och konserter?

Gå in på föreningens kalendarium och zooma in till den del av Sverige du är intresserad av för att se vad som är på gång.

Bidra gärna med tips på stämmor och andra aktiviteter. Antingen genom att lägga in dem själv eller via mejl: info@nilsliberg.se.

Besök nyckelharpan.org/kalendarium/ och klicka på kartbilden för att komma vidare. Dubbelkolla alltid med andra källor att tid och plats stämmer innan du beger dig någonstans.

Spelkurs på Laxön i Älvkarleby

Tis 12 - lör 16 augusti

Fiol – nyckelharpa – andra instrument.
Spelteknik, låtar, rytm, m.m. – alla nivåer.
Härlig samvaro mitt i Dalälven.

Sön 17 augusti hålls Byss-Callestämman.

Lärare: Edward Anderzon, Leif Alpsjö,
Petrus Dillner, Marja Lindahl
leif@alpsjo.se; 070-638 33 53

Sverige
Porto
betalt

FÖRENINGSBREV

B

Uppsala

SPELMÄNSSTÄMMA 2014

sönd 8 juni kl 13

Skogberga Spelmansgård

Gästartister
Elin & Edward
Anderzon

scenspel
buskspel
dans på utedansbana,
om vädret tillåter
fikaservering

Årets gästartister
Anderzons
Riksspelmän
med spelglädje!

Vägbeskrivning finns på hemsidan www.tabyspelmansgille.se
Upplysningar: Micke 070-8169507 michael.lofroth@telia.com

Luleå Hembygdsgille inbjuder till
41:a Spelmansstämman i Gammelstad

13-14-15 juni 2014

Alltid helgen före midsommar!

Vi bjuder in dig som spelman, dansare, sångare, lyssnare, veteran, nybörjare, gammal som ung. Vi har återigen laddat för en intensiv helg med många möten mellan gamla och nya vänner! Och naturligtvis härlig musik och dans!

Fredag 13 juni	18.30	Folkmusikkonsert i Nederluleå kyrka, med Riksspelman Daniel Wikslund, Anders Hällström och Luleå Hembygdsgilles Spelmanslag
		Dans i Gillestugan Rutviksvägen 11
Lördag 14 juni	20.00	
	10.00	Workshops (se baksidan)
	12.00	Stämman öppnas – Allspel m Anders Hällström
	17.30-18.00	Dagens program avslutas med allspel
	19.30	Dans och spel i Gillestugan
Söndag 15 juni	11.00	Folkmusikgudstjänst i Nederluleå kyrka med Anders Hällström
	12.15	Kyrkmarsch till Hägnan, allspel från stora scenen
	15.00	Stämman avslutas

Folkmusikkonsert – pris 150 kr
Spelmansstämman – pris 30 kr, spelmän gratis
Uppställningsplats för husvagnar/husbilar - pris 100 kr
Frukost serveras i Gillestugan kl 07.30-10.00 – pris 40 kr

Logi som du bokar själv:

Gammelstads Gästhem: info@gammelstadsgasthem.se
Sunderby Folkhögskola: www.sunderby.fhsk.se
Örnvik hotell & konferens: www.ornviken.se

Mer info: www.spelmansstamman.se

Anmälan: info@spelmansstamman.se eller tel: 076-140 88 55

Vals från Hjulsjö efter Per Gustaf Florell

Per Gustaf Florell (1846–1913) var barnfödd i Hjulsjö s:n, Västmanland, men växte upp i Västerdalarna. Efter bliven seminarielov 1867 i Folkärna s:n, Dalarna, blev han 1876 folkskollärare intill sin död i Järbo s:n, Gästrikland.

Låten är efter hans farmor Maria Carlsdotter (1794–1877), bergsmansdotter från Rämman s:n, Värmland.

Den finns med på Josefina Paulson och Jonas Åkerlunds senaste cd. Sök efter *Hjulsjö-vals* på [soundcloud.com](https://www.soundcloud.com) för att lyssna till

deras spel, och jämför med noterna som rytmiskt sett ligger nära SvL. Jonas och Josefina punkterar i andrareprisen endast de med * markerade noterna.

Nils Liberg och Per-Ulf Allmo